

Uloga zaštite u knjižničnom poslovanju i upravljanju

Lozić, Angela

Master's thesis / Diplomski rad

2012

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:020070>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2020-10-23**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Diplomski studij Informatologije

Angela Lozić

Uloga zaštite u knjižničnom poslovanju i upravljanju

Diplomski rad

Mentor: doc. dr. sc. Maja Krtalić

Osijek, 2012.

Sadržaj

1. Uvod	4
2. Organizacija i upravljanje zaštitom	7
2.1. Elementi za procjenu stanja sigurnosti	7
2.1.1. Zgrada	7
2.1.2. Pripravnost za slučaj katastrofe	9
2.1.3. Okolina	10
2.1.4. Zbirka	11
2.2. Aspekti upravljanja zaštitom	12
2.2.1. Strateško – teorijski aspekt	12
2.2.2. Ekonomsko – pravni aspekt	12
2.2.3. Edukativni aspekt	13
2.2.4. Materijalno – operativni aspekt	14
2.2.5. Kulturološko – društveni aspekt	15
3. Uloga zaštite u knjižničnom poslovanju i upravljanju	15
3.1. Planiranje zaštite	16
3.2. Uloga menadžmenta	21
4. Zastupljenost zaštite u poslovanju narodne, visokoškolske i školske knjižnice: istraživanje	24
4.1. Cilj i svrha	24
4.2. Metodologija i uzorak	24
4.3. Analiza rezultata i rasprava	25
5. Zaključak	29
6. Literatura	32
7. Prilog: transkripti	35

Sažetak i ključne riječi

Tema rada je uloga zaštite u knjižničnom poslovanju i upravljanju. Pristupajući planiranju i provedbi zaštite potrebno je uzeti u obzir strateške nacionalne ciljeve, poslanje ustanove, suvremene teorijske spoznaje te okvire unutar kojih ustanova djeluje: ekonomsko – pravni okvir, strateško – teorijski, edukativni, materijalno – operativni te kulturološko – društveni okvir. U radu se također objašnjavaju i elementi za procjenu stanja sigurnosti, kao što su zgrada, pripravnost za slučaj katastrofe i spašavanje, okolina te zbirka. Istraživačkim dijelom ispitalo se u kojoj se mjeri zaštita provodi u različitim vrstama knjižnica te koliko je uključena u poslovanje ustanove, koliko se implementira u ostale knjižnične aktivnosti, kao i koja je razina zadovoljstva provedbe zaštite. Radom se želi utvrditi uključenost zaštite u cjelokupno poslovanje knjižnica.

Ključne riječi: zaštita; knjižnično poslovanje; elementi za procjenu stanja sigurnosti; knjižnice.

1. Uvod

Pred knjižnice je postavljen, samo naizgled jednostavan, zadatak: osigurati korisniku uslugu koju želi. Iako se pod utjecajem novih tehnologija i razvojem društva, sam zadatak proširio, on je u suštini ostao isti: osigurati svakom korisniku upravo onu uslugu koja je njemu u datom trenutku potrebna. Iz tog razloga knjižnica mora učinkovito i efikasno organizirati svoje poslovanje kako bi nabavila svu građu koju bi korisnici potencijalno mogli zatražiti te osigurati pravilnu pohranu i korištenje iste građe kako bi bila dostupna i budućim generacijama. U cilju djelotvornog provođenja zaštite, potrebno je točno odrediti što štiti, tko je uključen u zaštitu, za koga štiti, na koji način te samu zaštitu ukomponirati u cjelokupno poslovanje ustanove kako bi se postigao maksimum.

O kompleksnosti same zaštite govore njezini različiti vidovi, krenuvši od preventivne zaštite koja je ekonomičnije rješenje jer je jeftinije na primjer investirati u protupožarni sustav nego nadoknaditi štetu u slučaju požara, zatim konkretnih postupaka zaštite koja ovise o vrsti građe, vrsti oštećenja, raspoloživim sredstvima i osobljem i slično, do suradnje na nacionalnoj i međunarodnoj razini kako bi se postigao maksimum uz minimalno uložena financijska sredstava, kojih nerijetko nedostaje, na primjer prilikom digitalizacije građe kao jednog od oblika zaštite. Sve moguće vidove zaštite potrebno je obuhvatiti postupkom planiranja zaštite, koji tada postaje od ključne važnosti u samoj zaštiti, a koji je u skladu s poslanjem same ustanove te njezinim pravnim, ekonomskim i ostalim okvirima unutar kojih ustanova djeluje te u skladu s korisničkim potrebama. Jasnim poslanjem i vizijom same ustanove, jasna će biti i politika nabave same građe, te svrha same građe, što će dovesti i do jasnih i konkretnih mjera zaštite za određenu građu. Zaštita građe, u tom slučaju, postaje integrirani dio poslovanja ustanove, čime ustanova postiže svoj maksimum u bilo kojem pogledu.

Odgovarajući na pitanje što štiti nije moguće dati precizan odgovor. Sve što prenosi bilo kakvu informaciju potencijalno je važno. Kao što je teško odgovoriti na pitanje što je to potencijalno važno, jednako je teško odgovoriti i na pitanje: hoće li ikada i postojati potreba za istim? Jedan od odgovora proizlazi iz poslanja ustanove. Promatrajući različite vrste knjižnica, jasne su razlike u njihovim poslanjima, a također i prioritetima prilikom provođenja zaštite. Tako

će na primjer nacionalna knjižnica prvenstvo dati sasvim drugačijoj građi za razliku od školske knjižnice. U nacionalnim knjižnicama prioritet se daje građi koja je od nacionalne važnosti i pripada nacionalnoj baštini, dok će školska knjižnica prvenstveno biti usmjerena prema osiguravanju optimalnih uvjeta pohrane osiguravajući najbolje stanje zbirke za kojom postoji potreba, dok će stare udžbenike otpisati ili na neki drugi način ukloniti iz zbirke.¹ Međutim, da bismo djelotvorno zaštitili građu, moramo prije svega zaštititi i samu zgradu u kojoj je građa pohranjena. Kao dio preventivne zaštite, potrebno je osigurati dobar protupožarni i protuprovalni sustav, ali i nadzor nad okolinom. Tek kada se to osigura, može se pristupiti zaštiti same građe.

U zaštitu građe su uključeni svi oni koji imaju bilo kakav dodir s njom.² Promatrajući zaštitu kao integrirani dio poslovanja, odgovornost prema njoj snose svi djelatnici knjižnice krenuvši od ravnatelja, računovodstva, knjižničara do pomoćnog osoblja. Bilo koja odluka da se donese u vezi promjene zbirke ili njene okoline, mora biti razmotrena na svakoj razini poslovanja kako bi njenom provedbom svaka razina ostvarila ekonomičan i efikasan rezultat. Primjerice, ukoliko se osiguraju financijska sredstva za nabavu novih polica i ormara za smještaj građe, od samog odabira polica i ormara do slaganja knjiga na njih moraju biti uključeni svi zaposlenici kako bi prilikom odabira maksimalno ekonomično utrošila financijska sredstva, a kasnije građa bila pohranjena prema pravilima struke uzimajući pri tome obzir o načinu smještaja građe na police, smještaj polica u odnosu na izvor svjetlosti, instalacija u prostoriji, prohodnost i pristupačnost građi i slično. Kao što je spomenuto, građa se štiti kako bi bila dostupna korisnicima, stoga je nužan i njihov doprinos pri zaštiti. Od školovanih i kompetentnih knjižničara se očekuje da prenesu znanje na korisnike kako bi pravilno rukovali sa posuđenom građom. Također, u slučaju već oštećene građe, treba potražiti savjet i pomoć restauratora koji će, uz poštivanje konzervatorskih načela i na temelju saznanja ranijih istraživanja, osigurati ponovnu dostupnost građe. Pored navedenih, nužne su i suradnje na nacionalnoj i/ili međunarodnoj razini, u vidu strateške razine zaštite, što uključuje osmišljavanje nacionalnih i međunarodnih projekata zaštite građe, pokretanje inicijativa, predlaganje, nadopunjavanje ili korekcije zakonske regulative, poticanje i organiziranje obrazovanja stručnjaka uključenih u zaštitu te organiziranje i formiranje tijela koja će koordinirati aktivnosti zaštite na nacionalnoj i međunarodnoj razini. Pored strateške, tu su tehnička i operativna razina zaštite koje uključuju stručno-znanstvenu

¹ Usp. Hasenay, Damir; Krtalić, Maja. Terminološki i metodološki aspekti u proučavanju zaštite stare knjižnične građe. // *Libellarium* 1, 2(2008). Str. 205.

² Usp. Krtalić, Maja; Hasenay, Damir; Aparac-Jelušić, Tatjana. Upravljanje zaštitom pisane baštine u knjižnicama – teorijske pretpostavke. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 54, 1/2(2011). Str. 4.

problematiku vezanu za specifičnosti materijala građe, čimbenike koji ih ugrožavaju i metode i postupke restauracije i konzervacije te pitanja s kojima se svi uključeni u provedbu zaštite susreću vezano za prikupljanje, čuvanje, pohranu te organizaciju građe.³

Sljedeće pitanje u zaštiti građe jest na koji način štititi. Tu također nailazimo na terminološke nesuglasice, ali i na hijerarhiju prilikom provođenja zaštite. Stoga razlikujemo termine koncept, pristup, metoda, tehnika i postupak.⁴ Tek su metode konkretne i definirane mjere kojima se postižu ciljevi zaštite, dok su tehnike i postupci konkretni koraci u provedbi određene metode. Metode su dio pristupa koji je pak definirani način organizacije aktivnosti zaštite unutar nekog koncepta, dok je sam koncept opća zamisao u vođenju zaštite. Primjerice, promatrajući koncept zaštite izvornika, razlikujemo pristupe korektivne i preventivne zaštite te kod pristupa korektivne zaštite razlikujemo metode restauracije i konzervacije. Da bi se zaštita uistinu djelotvorno provodila, nužno je jasno razlikovati navedene pojmove i prema njima pristupiti postupku zaštite.

Promatrajući zaštitu ovaj način možemo reći da zaštita knjižnične građe obuhvaća stratešku, tehničku i operativnu razinu djelovanja te sva administrativna, pravna i financijska pitanja, kadrovsku politiku, kao i koncepte, pristupe, metode, tehnike i postupke.⁵

³ Za dodatnu literaturu o razinama zaštite usp. Hasenay, Damir; Krtalić, Maja. Terminološki i metodološki aspekti u proučavanju zaštite stare knjižnične građe. // *Libellarium* 1, 2(2008). Str. 203-220.; Krtalić, Maja; Hasenay, Damir; Aparac-Jelušić, Tatjana. Upravljanje zaštitom pisane baštine u knjižnicama – teorijske pretpostavke. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 54, 1/2(2011). Str. 1-36.; Krtalić, Maja. Modeli upravljanja zaštitom pisane baštine u knjižnicama : doktorski rad. Zadar: Maja Krtalić, 2010.

⁴ Za dodatnu literaturu o navedenim terminima usp. Hasenay, Damir; Krtalić, Maja. Terminološki i metodološki aspekti u proučavanju zaštite stare knjižnične građe. // *Libellarium* 1, 2(2008). Str. 203-220.; Krtalić, Maja; Hasenay, Damir; Aparac-Jelušić, Tatjana. Upravljanje zaštitom pisane baštine u knjižnicama – teorijske pretpostavke. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 54, 1/2(2011). Str. 1-36.; Krtalić, Maja. Modeli upravljanja zaštitom pisane baštine u knjižnicama : doktorski rad. Zadar: Maja Krtalić, 2010.

⁵ Usp. Hasenay, Damir; Krtalić, Maja. Nav. dj., str. 206.

2. Organizacija i upravljanje zaštitom

Kako bi se pristupilo planiranju zaštite, nužno je prethodno napraviti iscrpnu i relevantnu procjenu stanja u ustanovi, stanja same zbirke te potrebnih mjera zaštite da bi se na kraju dobio potpun i vjeran prikaz činjeničnog stanja. Također je nužna suradnja svih odjela i djelatnika kako bi se on uistinu i postigao, kao i postojanje jasne svrhe izrade procjene stanja. Na taj se način cijeli proces planiranja zaštite usmjerava prema jasno definiranom cilju. Međunarodni savez knjižničarskih društava i ustanova (International Federation of Library Associations and Institutions - IFLA) navodi četiri elementa⁶ koji mogu poslužiti kao glavne smjernice pri procjenjivanju stanja, a to su zgrada, pripravnost za slučaj katastrofe i spašavanje, okolina te zbirka.

Kao što je prethodno napomenuto, planiranje zaštite svoje uporište nalazi u strateškim nacionalnim ciljevima, poslanju ustanove te suvremenim teorijskim spoznajama, ali također mora biti usklađeno s ekonomskim i pravnim okvirima unutar kojih ustanova djeluje. Ekonomsko – pravni okvir je samo jedan od aspekata upravljanja zaštitom, pored strateško – teorijskog, edukativnog, materijalno – operativnog te kulturološko – društvenog.⁷

2.1. Elementi za procjenu stanja sigurnosti

2.1.1. Zgrada

Zakonom o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara⁸, Zakonom o knjižnicama⁹ te Pravilnikom o zaštiti knjižnične građe¹⁰ utvrđene su osnovne mjere zaštite koje su ustanove dužne sustavno provoditi, a uključuju zaštitu od poplava, požara, provala, elementarnih nepogoda i ratnih razaranja. Ustanove, dakle, svoje osnovne mjere zaštite provode postavljajući odgovarajuće

⁶ Usp. IFLA-ina načela za skrb i rukovanje knjižničnom građom / sastavio i uredio Edward P. Adcock u suradnji s Marie-Theresom Varlamoff i Virginio Kremp. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2003. Str. 14-38.

⁷ Za dodatnu literaturu o aspektima upravljanja zaštitom usp. Krtalić, Maja; Hasenay, Damir; Aparac-Jelušić, Tatjana. Upravljanje zaštitom pisane baštine u knjižnicama – teorijske pretpostavke. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 54, 1/2(2011). Str. 1-36.; Hasenay, Damir; Krtalić, Maja. Terminološki i metodološki aspekti u proučavanju zaštite stare knjižnične građe. // Libellarium 1, 2(2008). Str. 203-220.; Krtalić, Maja. Modeli upravljanja zaštitom pisane baštine u knjižnicama : doktorski rad. Zadar: Maja Krtalić, 2010.

⁸ Usp. Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara. URL: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/271022.html> (2011-05-20)

⁹ Usp. Zakon o knjižnicama. URL: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/267274.html> (2011-05-20)

¹⁰ Usp. Pravilnik o zaštiti knjižnične građe. URL: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/288524.html> (2011-05-20)

sigurnosne sustave prema posebnim propisima te su dužne osigurati sigurnost zgrada uređenjem i nadzorom prostora oko zgrada, uz kontinuirani nadzor i vođenje ažurne dokumentacije o istome.

Postoje dvije osnovne vrste zgrada¹¹ za ustanove koje se bave zaštitom pisane baštine: zgrade namjenski izgrađene za tu svrhu te zgrade građene za drugu namjenu, a koje se preuređuju za tu svrhu. Ove druge pak mogu biti zgrade koje nemaju nikakvo povijesno niti kulturno značenje te preuređenje za potrebe ustanove koje se bave zaštitom ne nailazi ni na kakve veće zapreke, za razliku od zgrada koje imaju određeno kulturno ili povijesno značenje te je njihova adaptacija u većoj mjeri uvjetovana konzervatorskim i restauratorskim zahvatima. No, ne isključuje se mogućnost da i zgrade namjenski izgrađene za tu svrhu ne zahtijevaju određene adaptacije u skladu s razvojem struke i zastarijevanjem određenih načela i potreba.

Zgrada svojim karakteristikama prije svega mora dati zadovoljavajuće parametre za čuvanje građe kako bi ona dugotrajno bila dostupna te kako bi korisnicima bila na raspolaganju za korištenje. Također, mora biti u potpunosti uređena prema zadacima i poslanju ustanove, a od velike je pomoći naravno i suradnja na nacionalnoj i međunarodnoj razini kako bi se izbjegle greške negdje već počinjene, a time i uštedila financijska sredstva jer se teži postizanju dugoročnih rješenja. Nadalje, mora biti uređena kako bi osigurala preventivnu zaštitu građe, odnosno osigurala optimalne uvjete pohrane i čuvanja. Odgovarajući sigurnosni sustavi, njihov nadzor i vođenje evidencije od ključne su važnosti. Potrebno je odrediti jednu osobu koja će vršiti nadzor, bio to knjižničar, domar ili bilo tko drugi, a koja će biti obučena i upoznata s planom spašavanja u slučaju katastrofe.¹² Primjerice, prema Zakonu o zaštiti od požara, vlasnici ustanova su dužni donijeti plan zaštite od požara na osnovi prethodno izrađene procjene ugroženosti od požara te organizirati službu zaštite od požara ili imati barem jednu osobu koja neposredno organizira i brine o provođenju preventivne zaštite od požara, a koja mora imati položen stručni ispit za obavljanje poslova zaštite od požara.¹³

Polazeći od osigurane zgrade, uređene prema načelima struke, učinjen je velik korak ka dugotrajnoj zaštiti građe.

¹¹ Usp. Mušnjak Tatjana. Uloga zgrade u preventivnoj zaštiti pisane baštine // Arhivski vjesnik 44, 2001. Str. 183-192.

¹² Usp. Radosavljević, Vera. Zaštita i čuvanje bibliotečne i arhivske građe. Beograd: Narodna biblioteka Srbije, 1986. Str. 58-61.

¹³ Usp. Zakon o zaštiti od požara. URL: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/259052.html> (2011-05-20)

2.1.2. Pripravnost za slučaj katastrofe i spašavanje

Svaka ustanova koja se bavi zaštitom građe mora imati plan mjera za slučaj katastrofe. Isto je uređeno i Pravilnikom¹⁴ koji, pored toga, navodi i da voditelj ustanove mora odrediti osobu odgovornu za realizaciju plana. Prema Pravilniku, jednako i kao prema IFLA-inim načelima¹⁵, planiranje za slučaj katastrofe obuhvaća pet faza:

- procjenu ugroženosti: potrebno je prepoznati sve vanjske (dolaze li određene prijetnje i opasnosti iz neposredne okoline) i unutarnje (opasnosti iz same zgrade, njenih zidova, vrata i slično) opasnosti te provjeriti postojeće preventivne mjere (postoje li i u kakvom su stanju sigurnosni sustavi, postoji li pisani plan pripravnost, jesu li zaposlenici educirani o spašavanju u žurnim situacijama i slično);
- preventivne mjere kojima bi se spriječila ili umanjile opasnosti: potrebno je posavjetovati se s odgovarajućim službama (policijom, bolnicom, vatrogascima) kako bi se osigurala učinkovita protupožarna, protuprovalna i slične zaštite te, kako je napomenuto, redoviti nadzor nad njima i vođenje ažurne dokumentacije;
- mjere pripravnosti: koje uključuju jasno definirane postupke u slučaju opasnosti, definirane prioritete prilikom spašavanja, kao i opis spašavanja te opreme potrebne za takve postupke, zatim popis osoblja koje obavezno sudjeluje u spašavanju bilo da je riječ o zaposlenicima ustanove ili vanjskim suradnicima, načine osiguravanja prostora za privremenu pohranu građe te načine saniranja posljedica uz naravno određene stručnjake odnosno konzervatore;
- plan spašavanja građe: potrebno je slijediti utvrđeni postupak obavješćivanja, evakuiranja te okupljanja ekipe za spašavanje, osigurati uvjete kako bi se spriječilo daljnje propadanje građe, evidentirati posljedice kako bi se podnio zahtjev za odštetu osiguravajućem zavodu i slično;
- saniranje posljedica: uz nužnu suradnju s drugim ustanovama te konzervatorima i restauratorima potrebno je odabrati najprikladnije metode konzerviranja i restauriranja građe, zatim je potrebno očistiti i urediti mjesto nesreće kako bi se građa mogla vratiti te

¹⁴ Usp. Pravilnik o zaštiti knjižnične građe. URL: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/288524.html> (2011-05-20)

¹⁵ Usp. IFLA-ina načela za skrb i rukovanje knjižničnom građom. Str. 19-24.

analizirati nesreću i prilagoditi plan spašavanja za ubuduće ukoliko se naišlo na neke propuste.

2.1.3. Okolina

Kako bi se građa dugoročno zaštitila, potrebno je osigurati i optimalne uvjete pohrane. Mikroklimatski uvjeti često su uzrok kemijskih, mehaničkih i/ili bioloških oštećenja građe koja se najčešće mogu vrlo uspješno spriječiti preventivnim putem.¹⁶ Osigurati dobar odnos temperature i vlage, prilagoditi svjetlost te atmosferske i krute zagađivače svesti na minimum, tek je početak preventivne zaštite koja se nastavlja svakodnevnim nadzorom te evidencijom rezultata kako bi se uočile nepravilnosti, eventualni kvarovi mjernih uređaja ili slično.

Održavanje povoljne mikroklimе nimalo nije jednostavan posao jer ne postoji, na primjer, jedna vrijednost temperature i relativne vlage koja se može uvijek i svugdje primijeniti. Prije svega, nemoguće je održavati iste vrijednosti tijekom cijele godine, a naročito ne u područjima gdje su ekstremne promjene temperature. Njihov omjer ovisi o vrsti građe koja je pohranjena u prostoriji, ili ukoliko je riječ o više različitih vrsta, njihovoj optimalnoj sredini za svaku od vrste građe, zatim radi li se o pohrani građe koja se daje ili ne daje na korištenje jer će se, primjerice, ukoliko se građa ne daje na korištenje, osigurati niske temperature pohrane, dok se s druge strane, ukoliko se građa daje na korištenje, mora brinuti i o vrijednostima i uvjetima prihvatljivima i za boravak čovjeka.

Promatrajući atmosferska zagađenja dolazimo do paradoksa sa samom lokacijom zgrade. Poželjno je da zgrada ustanove bude maksimalno dostupna, ali ne u blizini velikih industrija ili sličnih potencijalnih izvora opasnosti te su najčešće smještene u središtu grada gdje je visoka koncentracija zagađenog zraka. Zagađenje većinom dolazi od ispušnih plinova koji u prisutnosti vlage u zraku stvaraju kiseline koje nagrizađu građu. Kako bi se takva oštećenja maksimalno smanjila, bilo bi poželjno da je zgrada smještena na periferiji što pak nužno uvjetuje dobru

¹⁶ Za dodatnu literaturu o mikroklimatskim uvjetima usp. IFLA-ina načela za skrb i rukovanje knjižničnom građom / sastavio i uredio Edward P. Adcock u suradnji s Marie-Theresom Varlamoff i Virginijom Kremp. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2003.; Dadić, Vera; Sarić, Eleonora. Osnove zaštite knjižnične građe. Zagreb: Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1978.; Dadić, Vera. Utjecaj mikroklimе na pohranu građe : opće upute za pravilnu pohranu // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 39, 3-4 (1996). Str. 297-302.; Radosavljević, Vera. Zaštita i čuvanje bibliotečne i arhivske građe. Beograd: Narodna biblioteka Srbije, 1986.

prometnu povezanost, ali i u mnogome otežava sudjelovanje ustanove u aktivnom javnom životu zajednice.

Sljedeći paradoks proizlazi iz činjenice da su oštećenja izazvana svjetlom nepovratna. To se u potpunosti može riješiti izgradnjom spremišta bez prozora što je nemoguće jer u tom slučaju nije moguće prirodno provjetravati prostorije.

Na sve navedene parametre potrebno je obratiti posebnu pozornost jer, kao što je spomenuto, preventivna zaštita je uvijek daleko povoljnije rješenje od saniranja posljedica oštećenja. Osiguravanje optimalnih uvjeta pohrane i njihov nadzor najbolji su put prema dugoročnoj zaštiti građe.

2.1.4. Zbirka

Prije samog planiranja zaštite, nužno je i dobiti točan uvid u stanje zbirke. Dakle, moraju postojati jasni podaci o trenutačnom stanju fonda (kvalitativni opis pojedinačnih jedinica građe), bibliografski podaci, navedeni glavni uzročnici oštećenja te moraju biti prepoznati potencijalni problemi. Također se moraju evidentirati i podaci o najvrednijim te najugroženijim zbirkama, kao i zbirkama koje su u posebno lošem stanju, a zatim i podaci o brzini povećanja zbirke, u kojem smjeru će se ono kretati te postoji li spremnost na to u pogledu prostora.¹⁷

Svrha ispitivanja stanja fonda jest da se u bilo kojem trenutku točno zna, na primjer, koja je najfrekventnija građa i u kakvom je ona stanju te hoće li se njoj dati prioritet pri planiranju preventivne zaštite i/ili u slučaju nezgode. Do takvih i sličnih korisnih podataka o stanju fonda potrebno je doći učinkovitim i jednostavnim načinima, kao što su, na primjer, upitnici i intervjui.¹⁸ Njima se dolazi do podataka o oštećenjima i vrsti materijala, mjerama zaštite koje se trenutno provode, koji koncept, pristup ili metoda je najzastupljeniji te tko se bavi zaštitom. Takvi podaci daju jasnu sliku troše li se ispravno postojeći resursi ili pak uklapa li se zaštita na taj način u sveukupno poslovanje ustanove.

¹⁷ Usp. IFLA-ina načela za skrb i rukovanje knjižničnom građom. Str. 15.

¹⁸ Usp. Hasenay, Damir; Krtalić, Maja. Nav. dj., str. 212-214.

2.2. Aspekti upravljanja zaštitom

2.2.1. Strateško – teorijski aspekt

Strateško – teorijski aspekt upravljanja zaštitom podrazumijeva strateško planiranje na temelju značajnih teorijskih spoznaja te uspostavljanje odnosa na institucionalnoj i nacionalnoj razini. Temelji se na poslanju ustanove, politici, strategiji i programima zaštite. Prije svega, nužno je razlikovati politiku i strategiju zaštite.¹⁹ Politika zaštite daje odgovore na pitanja što, zašto i koliko dugo štiti, dok strategija, koja proizlazi iz politike, upućuje na prvenstvo u zaštiti, odnosno kojim redom zaštititi i kako. Nadalje, strategija rezultira programima zaštite. Navedene je pojmove potrebno konkretizirati i na nacionalnoj, ali i na institucionalnoj razini, a zajedno s poslanjem ustanove, moraju biti jasno precizirani i dostupni u bilo kojem trenutku. Budući da se na njima temelji planiranje, jasno je da se tek njihovom transparentnošću postižu očekivani rezultati.

Kao što je spomenuto, prije same izrade plana upravljanja zaštitom, nužno je procijeniti stanje fonda. Također, i politika i strategija se temelje na toj procjeni. I u ovom dijelu planiranja je od ključne važnosti suradnja na svim razinama, što radi uštede financijskih sredstava, što radi postizanja boljih rezultata. Tako nacionalne politike i strategije zaštite u mnogome olakšavaju donošenje institucionalnih politika i strategija.

Isto tako, ponovo do značaja dolazi i nadzor nad provedbom, odnosno realizacijom politika i strategija koje također moraju biti konstantno ažurirane kako bi se do njihova cilja došlo uz što manje poteškoća i zastoja.

2.2.2. Ekonomsko – pravni aspekt

Bilo kakvo djelovanje neophodno je prilagoditi ekonomskim i pravnim okvirima unutar kojih se djeluje. Promatrajući ekonomski okvir, nepobitna je činjenica da su financijska sredstva uvijek nedostatna, no ipak treba postojati svijest o realnom kontekstu kojemu se treba prilagoditi. Međutim, kako bi se ipak osiguralo što više financijskih sredstava, a s obzirom da zaštitu

¹⁹ O pojmovima politika i strategija zaštite usp. Krtalić, Maja; Hasenay, Damir; Aparac-Jelušić, Tatjana. Upravljanje zaštitom pisane baštine u knjižnicama – teorijske pretpostavke. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 54, 1/2(2011). Str. 1-36.; Krtalić, Maja. Modeli upravljanja zaštitom pisane baštine u knjižnicama : doktorski rad. Zadar: Maja Krtalić, 2010.

promatramo kao dio ukupnog poslovanja ustanove, njoj kao takvoj ide i dio financijskih sredstava, ponovno do važnosti dolazi jasno precizirano poslanje te politika i strategija zaštite. Ukoliko su one argumentirane i realne, nema sumnje da se neće osigurati financijska sredstva dostatna za neometano provođenje zaštite.

Pravni okvir se najčešće realizira, na nacionalnoj razini, u vidu zakona o ustanovama koje se brinu o zaštiti građe i kulturnih dobara te pravilnicima i preporukama za zaštitu, dok su to, na institucionalnoj razini, statuti i pravilnici o radu.²⁰

S obzirom na prirodu samoga okvira, odnosno njihovu nestabilnost, treba uvijek imati i jasnu viziju o tome kako postupiti ukoliko se oni promijene.

2.2.3. Edukativni aspekt

Od posebne je važnosti edukativni aspekt upravljanja koji uključuje jasno definirana znanja i vještine vezane za zaštitu te oblike i načine poučavanja odnosno uključivanje znanja o zaštiti u kurikulum obrazovanje informacijskih stručnjaka, a naročito senzibilizaciju društva za zaštitu.²¹

Promatrajući znanja i vještine potrebne za provođenje zaštite, nailazimo na kriva mišljenja kao i kod, na primjer, financiranja zaštite. Najčešće se financijska sredstva osiguravaju ukoliko su nužni konzervatorski zahvati na građi, umanjujući pri tome važnost preventivne zaštite kao daleko ekonomičnijeg rješenja. Isto se ponavlja i kod znanja i vještina. Uvriježeno je mišljenje da se zaštitom bave specijalizirani stručnjaci te se opet umanjuje važnost osoblja koje svakodnevno radi s građom i pri tome brine o preventivnoj zaštiti. Stoga ne treba umanjivati važnost cjelokupnog osoblja koje na bilo koji način doprinosi zaštiti, bilo to pomoćno osoblje, knjižničari ili administrativno osoblje.

Među temeljna znanja koja bi svaki djelatnik, bez obzira koji posao točno obavljao, trebao imati su razumijevanje što sve uključuje zaštitu, tko se njome bavi i na koji način te razumijevanje osnovnih značajki materijala građe i zašto su oni podložni propadanju, kao i vrsta i uzrok oštećenja građe. Nadalje, mora poznavati osnove preventivne zaštite, odnosno koji su dobri mikroklimatski uvjeti, kako ih postići i kako pravilno rukovati građom te mora znati

²⁰ Usp. Krtalić, Maja; Hasenay, Damir; Aparac-Jelušić, Tatjana. Nav. dj., str. 20.

²¹ Usp. Hasenay, Damir; Krtalić, Maja. Nav. dj., str. 211-212.

reagirati u slučaju katastrofe i znati kome se obratiti za savjet ukoliko je potrebno te razumijeti ulogu zaštite u cjelokupnom poslovanju, kao i biti upoznat s dokumentima ustanove.²²

Jedna od njihovih zadaća jest i prenijeti znanje na korisnike. Nailazeći na paradoks da je građa tu kako bi bila dugotrajno očuvana, ali i bila dostupna za korištenje, od neprocjenjive je važnosti i uloga korisnika na zaštitu same građe. Osoblje mora pronaći i provoditi djelotvorne i zanimljive metode kako bi korisnici i šira zajednica osvijestili svoje uloge koje ostvaruju pravilnim rukovanjem te bi tako doprinosili očuvanju baštine.

2.2.4. Materijalno – operativni aspekt

Najkonkretniji od svih, materijalno – operativni aspekt zaokružuje i podrazumijeva konkretne realizacije ostalih aspekata te se odnosi na poznavanje svojstava materijala, poznavanje vrsta i uzroka oštećenja, primjenu metoda i tehnika zaštite te poznavanje stanja fonda i briga o njemu na način da se osigura njegova dostupnost i uporaba.²³

Dolazeći ponovno do procjene stanja fonda, jasno je da je nužan i, poželjno je, prvi korak planiranja zaštite kako bi se učinkovito mogli planirati svi daljnji koraci očuvanja. Podatci stečeni za potrebe procjene stanja fonda od temeljne su važnosti pri usmjeravanju aktivnosti upravljanja i organizacije zaštite, dok najviše na svojoj važnosti dobivaju kroz interpretaciju i implementaciju.

Kroz materijalno – operativni aspekt bi trebalo zaživjeti sve ono što i prethodi kvalitetnoj provedbi zaštite: organiziranje zaštite kroz cjelokupno poslovanje ustanove, definiranje institucionalnog konteksta (okolina, čimbenici rizika i slično), ispitivanje i praćenje stanja fonda, određivanje odgovornosti za zaštitu, planiranje za slučaj katastrofe, primjena zakonske regulative i slično.²⁴

²² Usp. Krtalić, Maja. Modeli upravljanja zaštitom pisane baštine u knjižnicama : doktorski rad. Zadar: Maja Krtalić, 2010. Str. 43-44.

²³ Usp. Krtalić, Maja; Hasenay, Damir; Aparac-Jelušić, Tatjana. Nav. dj., str. 26-29.

²⁴ Usp. Krtalić, Maja; Hasenay, Damir. Zaštita pisane baštine u knjižnicama – analiza stanja i moguće perspektive upravljanja zaštitom hrvatske pisane baštine. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 54, 1/2(2011). Str. 60.

2.2.5. Kulturološko – društveni aspekt

Ustanove koje se bave zaštitom baštine su po svojoj prirodi kulturne ustanove i kao takvima je potrebno odrediti kulturni i društveni kontekst unutar kojega djeluju, kao i suodnos s ostalim kulturnim ustanovama u svojoj sredini. Očitujući svoje zadatke i ulogu kroz svoje poslanje, takve ustanove moraju doprinositi i kulturnom i društvenom razvoju svoje zajednice te zaštititi i osigurati trajnost svojih zbirki kako bi je sadašnji korisnici mogli koristiti, jednako kao što će to moći i budući naraštaji.²⁵

3. Uloga zaštite u knjižničnom poslovanju i upravljanju

Kako bi važnost zaštite jače odjeknula zajednicom, moraju se poduzeti mjere kako bi postala punopravnom djelatnosti ustanove. Ona, naravno, nije izolirana aktivnost, bez obzira što se prema njoj u praksi često tako ponaša. Kao što je rečeno, mora se uključiti u aktivno poslovanje ustanove i prožimati s ostalim djelatnostima te tako i prilikom planiranja zaštite mora se u obzir uzeti i poslanje ustanove, priroda zbirke (procjena stanja – formata i materijala), ostale djelatnosti ustanove kao što su nabava, pohrana, pristup ili slično te naravno suradnja s ostalim ustanovama.²⁶

Kada se to usvoji, može se pristupiti planiranju zaštite, ali prema vrsti ustanove i njenom poslanju. Promatrajući stanje u Hrvatskoj, poražavajuća je činjenica da se, recimo u školskim knjižnicama, zaštita gotovo i ne provodi. Odnosno, one svoju zaštitu provode održavanjem prostora čistim i suhim te posjedovanjem protupožarnog aparata. Visokoškolske knjižnice uz to, provode još i nadzor nad korisnicima. Narodne knjižnice su tek korak ispred sa svojim postupcima preventivne zaštite, odnosno umatanjem građe u zaštitne folije, preuvezivanjem, korištenjem zaštitne ambalaže za posebne vrste građe, zatim sigurnosti zgrade i zbirke. Najvišu razinu zaštite provode sveučilišne, znanstvene i specijalne knjižnice i to više što imaju vrjedniju baštinsku građu. Njihova realizacija zaštite se kreće od preventivne do korektivne te uključuje

²⁵ Usp. Krtalić, Maja; Hasenay, Damir; Aparac-Jelušić, Tatjana. Upravljanje zaštitom pisane baštine u knjižnicama – teorijske pretpostavke. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 54, 1/2(2011). Str. 1-36.; Hasenay, Damir; Krtalić, Maja. Terminološki i metodološki aspekti u proučavanju zaštite stare knjižnične građe. // Libellarium 1, 2(2008). Str. 203-220.

²⁶ Usp. Krtalić, Maja. Nav. dj., str. 27.

provjeru pohrane građe i provjeru korištenja, dezinsekciju, preuvezivanje, ukoliko je potrebno restauriranje i preformatiranje i slično.²⁷

Knjižnice koje jako malo provode zaštitu, dakle, školske, visokoškolske pa čak i narodne, zaštitu čak niti ne shvaćaju kao integrirani dio poslovanja nego samo kao aktivnost korektivne prirode. Te razlike u poimanju zaštite možemo promotriti na primjeru zaštite od požara. U radu D. Holcer promatrane su županijske matične i narodne knjižnice Sisačko – moslavačke županije.²⁸ Krenuvši od Plana mjera za zaštitu od katastrofa, utvrđeno je da ga imaju četiri od 12 županijskih matičnih knjižnica, dok je taj omjer kod narodnih daleko manji, odnosno ima ga samo jedna od 12 knjižnica. Pravilnik o zaštiti od požara i osobu zaduženu za njegovu provedbu imaju sve županijske matične, a od narodnih Pravilnik imaju samo četiri knjižnice, a od njih samo dvije imaju osobu zaduženu za provedbu. Promatrajući preventivnu zaštitu od požara, utvrđeno je da:

- automatske uređaje za otkrivanje dima ima devet matičnih i dvije narodne,
- uređaje za ručno dojavljivanje vatre imaju tri matične i jedna narodna,
- aparate za ručno gašenje imaju sve matične i 11 narodnih,
- hidrante ima šest matičnih i pet narodnih knjižnica te
- po jedna od svakih ima automatski sustav za gašenje.

Sasvim je jasno da se mora raditi na poboljšanju postojećeg stanja i radeći na tome, potrebno je svaki korak usustavljivati s ostalim koracima poslovanja kako bi se zaštita i promatrala kao dio cjeline neke ustanove.

3.1. Planiranje zaštite

Planiranje je od presudne važnosti za učinkovitu provedbu zaštite. Plan omogućava spremnost na sve i od posebne je važnosti za učinkovito sprječavanje katastrofa. Stoga je jako važno da pri

²⁷ Usp. Krtalić, Maja; Hasenay, Damir. Nav. dj., str. 50.

²⁸ Usp. Holcer, Dunja. Protupožarna zaštita u hrvatskim narodnim knjižnicama: istraživanje stanja u hrvatskim županijskim matičnim knjižnicama i i knjižnicama Sisačko-moslavačke županije. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 52, 1/4 (2009). Str. 228-236.

planiranju sudjeluju svi zaposlenici ustanove te da on bude jasno napisan, sveobuhvatan i vrlo detaljan kako se pri realizaciji ne bi naišlo na određene nejasnoće.²⁹

Svaki uspješan Plan zaštite bi trebao obuhvaćati samu identifikaciju i potrebu zaštite i povezivanje zaštite s poslanjem ustanove te prema tome uspostavljene prioritete, zatim identifikaciju i pretragu postojećih aktivnosti i definiranje potrebnih funkcija zaštite, kao i sveukupne organizacije zaštite. Nakon toga, potrebno je definirati i pronaći potrebne resurse te napraviti formalni plan poboljšanja programa zaštite te razviti strategiju implementacije.³⁰ Također, mora biti u skladu sa strateškim kontekstom odnosno strateškim ciljevima ustanove i radnom okolinom te organizacijskim kontekstom što se odnosi na dostupne izvore i radne uvjete ustanove. Pri samoj izradi Plana potrebno je i odmah odrediti kriterije za evaluaciju rizika i definirati strukturu odnosno razgraditi projekt po koracima, pronaći suglasnost i potporu za program te prikupiti sve informacije potrebne za učinkovitu implementaciju.³¹

Dobrim i u praksi primjenjivim Planom zaštite postiže se gotovo pola posla procesa zaštite, no, nažalost i to nailazi na probleme, što pri donošenju, što pri realizaciji. Često se nailazi na neslaganja i neodobravanja pri planiranju, na neangažiranost i nezainteresiranost nadređenih te na nedostatak potrebnih resursa i slično.

Na neke općenite probleme s kojima se susreću knjižnice, još je 1996. godine upozorio Line.³² Prema njegovoj analizi, probleme možemo grupirati u one koji se odnose na radne procese i one koji se odnose na komunikaciju u ustanovi.

Najčešće su radni procesi ti na što je usmjereno poslovanje ustanove, a ne na primjer na usluge i potrebe korisnika. Isto tako, procesi su često komplicirani i/ili nepotrebni, što uglavnom proizlazi ukoliko ne postoji jasno poslanje ustanove, odnosno jasni prioriteti. To nažalost rezultira nepotrebno utrošenim vremenom i financijskim sredstvima kojih ionako rijetko ima

²⁹ Za dodatnu literaturu o upravljanju zaštitom usp. Disaster management for libraries and archives / edited by Graham Matthews and John Feather. Aldershot : Ashgate, 2006.; International Preservation News: a Newsletter of the IFLA Core Activity on Preservation and Conservation. URL: <http://archive.ifla.org/VI/4/news/ipnn27.pdf> (2011-05-20); Preservation : issues and planning / edited by Paul N. Banks, Roberta Pilette. Chicago ; London : American Library Association, 2000.; Preservation planning program : an assisted self-study manual / revised by Jan Merrill-Oldham and Jutta Reed-Scott; comp. by Pamela W. Darling and Wesley Boomgaarden. Washington, DC : Association of Research Libraries, 1993.

³⁰ Usp. Preservation : issues and planning / edited by Paul N. Banks, Roberta Pilette. Chicago ; London : American Library Association, 2000. Str. 84.

³¹ Usp. Disaster management for libraries and archives / edited by Graham Matthews and John Feather. Aldershot : Ashgate, 2006. Str. 49-54.

³² Usp. Line, Maurice B. The universal library report. // Library Management 17, 1(1996). Str. 33-36.

dovoljno na raspolaganju. Stoga je, ponovno, od značajne važnosti transparentnost samoga poslanja ustanove kako bi se svi radni procesi mogli realizirati s maksimalnom učinkovitošću i utrošenim sredstvima.

Jedan od uzroka tomu jest i nedostatak komunikacije u bilo kojem smjeru u ustanovi. Nema je niti od ravnatelja prema radnicima, a ni obrnuto. Ravnatelj najčešće misli da radnici znaju što on misli ili da je dovoljno da im određenu komunikaciju prenese kroz zadatke koje oni moraju odraditi. Često informacije koje se odnose na radnike nisu izrečene što rezultira nepovjerenjem i visokoj razini demotiviranosti. Također, ukoliko se i održavaju sastanci cjelokupnog osoblja, uglavnom rezultiraju samo utrošenim vremenom jer se radnici boje reći čime nisu zadovoljni, a najčešće na takvim sastancima polemiziraju samo dvije osobe. Takvo akumuliranje nezadovoljstva dovodi do neproduktivnosti, zajedno s neiskorištenosti kadrovskeg potencijala. U većini slučajeva, zaposlenici ne cirkuliraju ustanovom, nego jedan posao obavljaju cijelo vrijeme. Osim što nemaju mogućnosti naučiti nešto novo, takvi zaposlenici nikako ne doprinose radu i razvoju ustanove jer jednostavno više nemaju ideja i uzbuđenja poduzeti nešto novo.

Kao što je rečeno, radni procesi koji se obavljaju su često nepotrebni i to upravo zbog nedostatka komunikacije. Odluke koje dolaze s vrha rezultat su pomanjkanja uključenosti vrha u samu realizaciju. Ravnatelji često ne prolaze kroz odjele da vide kako ustanova diše, kako radnici funkcioniraju te tako i donose odluke koje ne donose željene rezultate, nego oduzimaju vrijeme i resurse. Postojanjem komunikacije i prihvaćanjem ideja i sugestija cjelokupnog ljudskog kadra te jasnim poslanjem ustanove, svaka njihova realizacija bi bila korak naprijed u ostvarivanju ustanove koju ravnatelj želi osigurati svojoj zajednici i u kojoj radnici žele raditi.

Lineova analiza je pala na plodno tlo, kako u svijetu, tako i u Hrvatskoj. Iako su ostvareni neki pomaci, dosta je toga na čemu se mora nastaviti raditi kako bi se osiguralo učinkovito planiranje zaštite. Primjerice, s obzirom na promjene koje se događaju i težnje cjelokupnog društva prema cjeloživotnom učenju, knjižnice moraju pomalo reorganizirati svoje poslovanje i biti ustanove koje će to osigurati.³³ Pri tome moraju biti spremne na kontinuirane promjene organizacijskih procesa za što je najveća odgovornost na njihovom menadžmentu, koji se sve više uključuje u poslovanje društvenih ustanova. Time se gubi hijerarhijska struktura i autoritet

³³ Usp. Sečić, Dora. Upravljanje u hrvatskim knjižnicama : prilog raspravi o nekim suvremenim problemima. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 45 (2002 [i.e.2003]) 3/4. Str. 44.

vodstva ustanova, na što je Line upozoravao. Također, povećava se odgovornost svih zaposlenika, radi se na timskom radu, a to dodatno iziskuje nadziranje njihove suradnje kako bi se u hodu korigirali određeni koraci provedbe.

U Hrvatskoj je, također, duže vrijeme jedan od problema bilo nepostojanje nacionalne strategije o provedbi zaštite koja je nužna kako bi se racionalno trošila sredstva i kako se aktivnosti ne bi ponavljale. Tek je prošle godine, pri Ministarstvu Kulture, donešena Strategija zaštite, očuvanja i održivog gospodarskog korištenja kulturne baštine Republike Hrvatske za razdoblje 2011.-2015.³⁴ kako bi se analizirao dosadašnji sustav zaštite i utvrdili ciljevi, mjere i aktivnosti kako bi se zaštita kulturnih dobara provodila uspješnije i učinkovitije, zatim kako bi se zaštita uspješno provodila u raspoloživim financijskim okvirima, ali i kako bi se osigurala dodatna te kako bi se u javnosti proširila svijest o nužnosti zaštite. Međutim i prije nego je Strategija donešena, trebalo je, dakle, na nacionalnoj razini odrediti odgovornosti, pri čemu bi najveću trebala preuzeti Nacionalna i sveučilišna knjižnica. Međutim, prema Zakonu o knjižnicama, Pravilniku o zaštiti knjižnične građe te prema internim dokumentima Nacionalne i sveučilišne knjižnice³⁵, ta je odgovornost definirana, ali u praksi nije pretjerano zaživjela. Naime, ukazivana je potreba za uspostavljanjem nacionalne strategije, no rad na njoj nadilazi mogućnosti jedne ustanove te je nužna suradnja koje nerijetko nedostaje. Na nekim razinama, suradnja postoji, no pitanje je radi li se o konkretnoj suradnji ili pak samo savjetodavnoj. Međuinstitucionalne suradnje nedostaje, što ukazuje na problem da svaka ustanova radi za sebe. Sljedeći problem kod suradnje jest što se ona inicira relativno kasno, odnosno kada su određene štete već učinjene te se onda ogleda u traženju pomoći za konkretne konzervatorske ili restauratorske zahvate. Tek konzervatorski i restauratorski odjeli donekle dovoljno međusobno surađuju.

Kao što je spomenuto, prije planiranja same zaštite nužno je odrediti što štiti, za koga, na koji način te tko štiti. U Hrvatskoj je na zadnje pitanje jasno odgovoreno. Krenuvši od samoga vrha – Ministarstva kulture, preko Nacionalne i sveučilišne knjižnice, dolazimo i do Hrvatskog knjižničarskog društva koje je predstavnik struke te posrednik između hrvatske i međunarodne struke, a brine o promicanju i zagovaranju stručnih pitanja, izmjeni zakonodavstva i slično. U

³⁴ Usp. Strategija zaštite, očuvanja i održivog gospodarskog korištenja kulturne baštine Republike Hrvatske za razdoblje 2011.-2015. URL: http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/bastina/STRATEGIJA_BASTINE_VRH.pdf (2012-08-28)

³⁵ Usp. Pravilnik o unutarnjem ustroju Knjižnice. URL: http://www.nsk.hr/wp-content/uploads/2012/01/Pravilnik_o_unutarnjem_ustroju_Knjiznice.pdf (2011-05-20)

poslanju stoji da „u cilju razvoja i zaštite knjižničarske struke, Hrvatsko knjižničarsko društvo ima sljedeće djelatnosti: promicati i unapređivati knjižničarsku struku i na odgovarajući način je predstavljati javnosti, (...) sudjelovati u predlaganju i donošenju zakonskih propisa koji se tiču knjižničarske struke, zalagati se za profesionalni integritet knjižničnih djelatnika, (...) širiti svijest o potrebi čuvanja kulturne baštine i sudjelovati u njezinoj zaštiti.“³⁶ Društvo o zaštiti djeluje kroz Komisiju za zaštitu knjižnične građe,³⁷ koja bi također trebala imati i jaču savjetodavnu ulogu prema Ministarstvu kulture.

Jasne su dakle uloge, mora se još pričekati da Strategija zaživi u praksi, ali i u vidu nadzora nad provedbom zaštite koje je do sada također nedostajalo. Isti se problem javlja i pregledom pravne regulative. Zakonodavstvo je u redu; određene su odgovornosti, upute kako provoditi zaštitu, no nisu navedene posljedice nepoštivanja zakonskih obaveza i kao što je rečeno, ne vrši se nadzor nad provedbom.

Sljedeći problem se odnosi na financiranje ili, bolje rečeno, nedostatak sredstava. Najveći dio financijskih sredstava dolazi iz državnog proračuna, a nešto sasvim malo iz ostalih izvora. Taj je udio gotovo zanemariv jer su ustanove koje se bave zaštitom neprofitne i ne zarađuju svojim uslugama, a u Hrvatskoj je dodatni problem što struka nije dovoljno prepoznata te sredstva raznih donacija i iz zaklada nisu čest slučaj. Također, vraćajući se na probleme koje je Line naveo, nemotiviranost i neangažiranost zaposlenika utječe i na iznalaženje dodatnih financijskih sredstava, najčešće pod izgovorom da se nema vremena. Onaj dio sredstava koji se osigura za zaštitu je relativno mali jer se najčešće izdvaja iz ukupnog proračuna koje ustanove općenito dobiju za svoje poslovanje. To nas dovodi do sljedećeg problema, koji bi, ukoliko se uistinu riješi, sasvim sigurno osigurao dodatna financijska sredstva za samu zaštitu. Radi se o neprepoznavanju važnosti zaštite unutar struke, ali i društvene zajednice. Što se tiče same ustanove, zaštita se ne smatra aktivnim dijelom djelatnosti, kao što je to primjerice slučaj sa službom nabave, posudbe ili slično, nego kao aktivnost koja se provodi kada je potrebno. Dakle, ne promatra se proces koji kreće od planiranja, preko osiguravanja uvjeta realizacije, same realizacije i kontrole nad njome, nego uglavnom samo kao realizacija, odnosno, samo djelomično. Naravno da se prema tome niti neće odvojiti financijska sredstva kako bi se razna oštećenja građe spriječila, nego će se osigurati tek kada budu potrebni konkretni zahvati. Slično

³⁶ Hrvatsko knjižničarsko društvo :: Poslanje. URL: http://www.hkdrustvo.hr/hr/o_nama/poslanje/ (2011-10-09)

³⁷ Usp. Hrvatsko knjižničarsko društvo: Stručna tijela – Komisija za zaštitu knjižnične građe. URL: http://www.hkdrustvo.hr/hr/strucna_tijela/26/ (2011-10-09)

je i s viđenjem zaštite od strane društva. Proizlazi da je nužno senzibilizirati zajednicu i ustanovu o važnosti zaštite te je kontinuirano provoditi, a rezultate prezentirati financijerima. Također je potrebno samu zaštitu uključiti u samo poslanje ustanove što u Hrvatskoj nije čest slučaj. Pregledavajući internet stranice hrvatskih knjižnica, uočeno je da se zaštita građe i ne spominje, izuzev stranice Nacionalne i sveučilišne knjižnice. Uspoređujući s inozemnim knjižnicama, razlika je ponižavajuća.³⁸ Pregledom nasumično odabranih internet stranica inozemnih knjižnica, vidljivo je da je i sama zaštita prepoznata kao vrlo bitna aktivnost unutar poslovanja te je redovito uključena u poslanje knjižnica. Na stranicama su često i opisani i neki od postupaka zaštite, saniranja posljedica ili slično.

3.2. Uloga menadžmenta

Kao što je ranije spomenuto, knjižnice postupno reorganiziraju svoje poslovanje kako bi postale ustanove koje omogućavaju cjeloživotno učenje i pod velikim su pritiskom društvenih, informacijskih i tehnoloških promjena. Sve je više ciljeva koje žele ostvariti, a jedan od razloga nastajanja novih ciljeva su i sve zahtjevnije potrebe korisnika. Kako bi svi oni bili ostvareni, potrebno ih je ukomponirati i promatrati kao jedan proces, ali i vršiti nadzor nad tim procesom. Jedan od tih ciljeva jest i zaštita građe. Zbog kompleksnosti samog procesa, nužna je uloga menadžmenta koji će doprinijeti realizaciji organizacijskih ciljeva uz efektivnu i efikasnu uporabu resursa.

Kako pojam menadžmenta u knjižnicama i sličnim ustanovama pomalo zbunjuje jer je riječ o neprofitnim ustanovama, a naročito jer on u svojoj izvornosti uz sebe često veže pojam konkurencije, potrebno je otkloniti sumnje da menadžment ne pripada takvim ustanovama. Pojam konkurencije se u ovom slučaju promatra kroz skupine korisnika jer se svaka ustanova za njih mora „boriti“. Naime, ukoliko zadovolji njihove zahtjevne potrebe, ustanova je ostvarila jedan od svojih ciljeva koji onda može prezentirati svojim financijerima i tako si osigurati dodatna financijska sredstva.³⁹

³⁸ Za više informacija o stranim knjižnicama, na primjer, usp. Cornell University Department of Preservation & Conservation Home Page. URL: <http://www.library.cornell.edu/preservation/> (2011-05-20); Library Preservation at Harvard: Collections Care. URL: <http://preserve.harvard.edu/care/index.html> (2011-05-20); University of Delaware Library – Preservation Department. URL: <http://www2.lib.udel.edu/Preservation/index.htm> (2011-05-20); WU Libraries Preservation Unit. URL: <http://library.wustl.edu/units/preservation/> (2011-05-20).

³⁹ Usp. Pavičić, Jurica. Marketing i menadžment u kulturi i umjetnosti. Zagreb: Masmedia, 2006. Str. 75.

Općenito gledajući, uloga menadžmenta u bilo kojoj organizaciji jest integrirati osnovne funkcije ustanove i osigurati njihovo interno i eksterno funkcioniranje, a te funkcije određuju da ustanova:

- „mora biti sposobna identificirati, formulirati i operacionalizirati svoje ciljeve, tj. strukturirati sustav ciljeva,
- mora biti kadra realizirati definirani sustav ciljeva, tj. pretvoriti zacrtano u proizvode i usluge te ih ponuditi na tržište, ukratko izgraditi sustav za realizaciju i
- mora biti sposobna nadgledati funkcioniranje obaju spomenutih sustava, pravodobno uočavati otklone svake vrste i pokretati korektivne akcije, tj. sadržavati kontrolni sustav.“⁴⁰

Menadžerske funkcije uključuju pak:

- planiranje: definiranje ciljeva i načina njihova postizanja,
- organiziranje: definiranje radnih skupina i njihovih radnih ciljeva, uz kontrolu njihovih rukovoditelja, raspodjela odgovornosti i autoriteta,
- upravljanje ljudskim potencijalima: dodjeljivanje radnih zadataka prema kompetencijama zaposlenika omogućavajući njihov razvoj i napredak,
- vođenje: potpora radnim skupinama, motivacija, rješavanje sukoba,
- kontroliranje: nadzor nad provedbom radnih procesa u odnosu na planirane ciljeve.⁴¹

Kako bi se sve navedeno uspješno realiziralo, potrebno je osigurati dobro upravljanje procesima kojega karakteriziraju prepoznavanje izvrsnosti i poduzimanje mjera kako bi se ona postigla, mjerenje napretka te poboljšanje poslovanja.⁴² Dva najčešća koncepta u upravljanju baštinskih ustanova su primjeri dobre prakse i benchmarking kojega općenito možemo definirati kao uspoređivanje vlastitog poslovanja s nekim drugim poslovanjem koje se smatra najboljim primjerom za to područje. Benchmarking u knjižničnom upravljanju najbolje rezultate daje kada se promatra kroz mjerenja uspješnosti poslovanja s naglaskom na kvalitetu te stalno mjerenje s

⁴⁰ Sečić, Dora. Nav. dj., str. 43.

⁴¹ Usp. Pavičić, Jurica. Nav. dj., str. 71-72.

⁴² Usp. Krtalić, Maja. Nav. dj., str. 18.

najboljima u djelatnosti, strateško planiranje i utvrđivanje razvojnih ciljeva, predviđanje razvoja djelatnosti te usvajanje novih ideja.⁴³

Hrvatske knjižnice sve više djeluju kao knjižnice razvijenih zapadnih zemalja te si tako postavljaju izazove s kojima moraju biti spremne na brze promjene u pogledu ekonomičnosti i učinkovitosti usluga te se moraju usmjeriti na stalno učenje kako bi unaprjeđivale svoju djelatnost, zatim na ispitivanje tržišta knjižničnih usluga i predviđanje razvoja te ispitivati vlastiti položaj na tržištu uz uočavanje kritičkih procesa. To zahtjeva donošenje jasnih i relevantnih kriterija samoprocjene kako bi se utvrdilo stvarno stanje, mogućnosti i željeno stanje. Kada je u pitanju zaštita zbirke, takva procjena se može izvršiti pomoću, na primjer, *Benchmarks in Collection Care for Museums, Archives and Libraries : a Self-assessment Checklist*⁴⁴ koji daje smjernice za procjenu osnovne, dobre i najbolje prakse, obuhvaćajući:

- politiku: briga o zbirci, nabava i otpis građe, radnici i volonteri, obuka, proračun,
- zgradu: sastav zgrade, sigurnost,
- pohranu: mjesta pohrane, namještaj, ograđivanje, označivanje, nestandardni materijali,
- vođenje pohrane,
- rukovanje i uporabu zbirke: rukovanje procedurama, uporaba prostorija za čitanje i istraživanje, izložbe, posuđivanje građe, rukovanje građom,
- pregledavanje i kontrolu okoliša: pregledavanje i oprema – općenito, temperatura i relativna vlažnost, svjetlost, plinoviti i kruti zagađivači,
- konzervaciju: program, implementacija,
- kopije i novi mediji: procedure, fotokopiranje, mikrofilmiranje, novi mediji,
- plan pripravnosti: prevencija i oporavak građe.

Benchmarking se nameće kao metoda koja može potpomoći razvoju ustanova koje se bave zaštitom te takvim novopostignutim stanjem pomoći poboljšanju postojećeg stanja i nadilaženju trenutnih prepreka uspješnom provođenju zaštite na nacionalnoj razini.

⁴³ Usp. Katalenac, Dragutin. Mogućnost primjene benchmarkinga u upravljanju knjižnicama. // Knjižničarstvo: glasnik Društva knjižničara Slavonije i Baranje 4 (2000 [i.e.2002]) 1/2. Str. 32-36.

⁴⁴ Usp. *Benchmarks in Collection Care for Museums, Archives and Libraries : a Self-assessment Checklist*. URL: http://www.mla.gov.uk/~media/Files/pdf/2002/2002_Benchmarks_in_Collections_Care_Resource (2011-06-20)

4. Zastupljenost zaštite u poslovanju narodne, visokoškolske i školske knjižnice: istraživanje

4.1. Cilj i svrha

Istraživanjem se nastojalo ispitati u kojoj je mjeri zaštita zastupljena u poslovanju odabranih knjižnica, tko sudjeluje u njenoj provedbi i na koji način, koje se aktivnosti u skladu s tim poduzimaju, kako se provodi s obzirom na vrstu knjižnice te s kojim se problemima susreću.

Temeljni cilj jest istražiti koliko su aktivnosti zaštite isprepletene s ostalim segmentima poslovanja i koliko se zaštita uzima u obzir prilikom donošenja odluka o nabavi građe, posudbi, međuknjižničnoj posudbi i drugim segmentima poslovanja. Proučavajući literaturu s područja uključenosti i uloge zaštite u poslovanju ustanova, došlo se do pretpostavki na kojima se temelji istraživanje:

- Zaštita nije integrirana u cjelokupno poslovanje knjižnice;
- Aktivnosti zaštite nisu povezane s ostalim segmentima poslovanja;
- Zaštita se ne uzima u obzir prilikom donošenja odluka o nabavi građe, posudbi, međuknjižničnoj posudbi, izložbama, i sl.;
- Važnost zaštite nije prepoznata unutar poslovanja ustanove;
- Nedostaje kontinuitet u provođenju zaštite;
- Osoblje koje provodi zaštitu nije dovoljno educirano;
- Problemi provedbe aktivnosti zaštite proizlaze iz nedovoljno financijskih sredstava i manjka prostora.

Polazeći od navedenih pretpostavki, svrha istraživanja jest dati uvid u stvarno stanje uključenosti zaštite u poslovanje ustanova te dati smjernice za njegovo poboljšanje u svim segmentima provedbe zaštite.

4.2. Metodologija i uzorak

U radu je korišten intervju kao kvalitativna metoda istraživanja. Ispitana su tri ispitanika: Knjižnica Isusovačke klasične Gimnazije, Knjižnica Filozofskog fakulteta u Osijeku i Gradska i

sveučilišna knjižnica Osijek. Intervju je bio polustrukturiran kako bi se došlo do informacija zadovoljavajućih za konačni cilj i svrhu istraživanja. Sastojao se od šest unaprijed pripremljenih pitanja, ali su neka pitanja dodana ovisno o provođenju zaštite u poslovanju pojedine ustanove. Od ispitanika se na samom početku tražilo da ocijene koliko su zadovoljni provođenjem zaštite u poslovanju svoje ustanove. Zatim se ispitalo je li svo osoblje ustanove upoznato s aktivnostima zaštite i koliko su uključeni u samu realizaciju te je li pri samom vrhu ustanove prepoznata važnost zaštite. Ukoliko nije, tražilo se objašnjenje iz kojeg razloga nije i kako bi se to moglo riješiti, ukoliko jest, postavilo se pitanje na koji način se to može još poboljšati. Sljedeće pitanje se odnosilo na povezanost zaštite s ostalim službama u ustanovama krenuvši od nabave, obrade, posudbe, međuknjižnične posudbe te raznim izložbama, educiranju korisnika i sl. Zatim je zatraženo mišljenje o tome bi li se većim prožimanjem knjižničnih aktivnosti zaštita provodila učinkovitije i bi li se na taj način resursi učinkovitije iskoristili. Zadnje pitanje se odnosilo na marketing unutar ustanove i tražilo se od ispitanika da procjene bi li određene marketinške aktivnosti mogle doprinijeti boljem uključivanju zaštite u cjelokupno poslovanje ustanove.

Intervjui su provedeni tijekom lipnja i srpnja 2012. godine. Transkripcija intervju se nalazi u prilogu.

4.3. Analiza rezultata i rasprava

Provođenje zaštite

Ispitanici su u većoj mjeri zadovoljni zaštitom koju trenutno provode u svojim ustanovama. Iako se uglavnom radi o preventivnim mjerama u vidu osiguranja optimalnih uvjeta pohrane: održavanje vlage i temperature, zaštita od krađa, zaštita od požara, zatim umatanje u zaštitne folije, zaštita na policama pomoću držača i sl. Međutim, ističu da, ukoliko bi se osiguralo više financijskih sredstava, zaštita bi se sigurno provodila učinkovitije:

„E sad što se tiče zaštite same knjige unutar knjižnice, dosad još nismo ništa dodatno zaštitili knjige zato što su uvijek financije problem. Znači postoje one folije koje ja planiram naručiti kad dođemo do nekih financija. Tako da za sada baš i nisam previše s tim zadovoljna. Ali opet kažem vam cijela škola je u takvoj situaciji i sad ću ja još tražiti za knjige da se kupuju, mislim...“ (I1)

Ističu i problem prostora:

„Moglo bi biti i bolje. Da je više financijskih sredstava, da je veći prostor, da prostor dopušta nekakve preinake, bilo bi bolje. Ovako koliko se uklopimo u cjelokupno poslovanje, toliko smo zadovoljni.“ (I3)

S obzirom na relativno dobro stanje fonda koji posjeduju i ono što u svojim okvirima mogu učiniti, ispitanici su zadovoljni trenutnim provođenjem zaštite, iako ne kriju želju za više financijskih sredstava kako bi zaštitu podigli na veći nivo i bili nesputani u njenom provođenju onako kako misle da bi ona trebala i mogla biti provedena.

Osoblje

Ispitanici ističu kako je svo osoblje knjižnica upoznato s aktivnostima zaštite. Ovdje treba razmotriti kako je riječ o različitim vrstama knjižnica te su prema tome i različiti krugovi osoblja uključeni u provedbu zaštite. U školskoj knjižnici (I1) pri zaštiti od požara i poplava glavnu riječ ima domar škole dok pri zaštiti knjižnične građe:

„Upoznat bude eventualno ravnatelj i računovotkinja jer on mora odobriti novce, ona isplatiti. Što se tiče samog rukovanja to radi samo knjižničar ili eventualno ako su studenti na praksi pa pomognu.“ (I1)

U visokoškolskoj (I2) i gradskoj i sveučilišnoj (I3) ističu kako je svo osoblje upoznato, svatko za svoj dio posla. Ovdje posebno ističu ulogu knjigovežnice koja djeluje unutar same ustanove gdje i knjižnice:

„Svi odvajaju knjige recimo za uvez i tako. Uglavnom, svi su uključeni. Imamo dolje na fakultetu tiskaru i knjigovežnicu i onda tamo nosimo na uvez.“ (I2)

„I zaboravila sam reći, tu nekakvu službu zaštite, za tu nekakvu svrhu bi bila naša knjigovežnica. Poslije obrade knjige, knjiga prije nego što dođe korisnicima ili u čitaonicu, ide u knjigovežnicu, tamo dobiva te preventivne folije, zaštitu, sve. Ili raspadnute knjige idu također u našu knjigovežnicu. Znači sve ide preko njih što se tiče direktne zaštite knjiga.“ (I3)

Promatrajući osoblje uključeno u provedbu zaštite, može se zaključiti da to zaista funkcionira na visokoj razini. Osoblje je osviješteno po tom pitanju, upoznato s ključnim elementima provedbe i aktivno uključeno u realizaciju.

Važnost zaštite pri vrhu ustanove

Svi ispitanici ističu kako važnost zaštite još uvijek nije dovoljno prepoznata. Pri tome problem opet potječe od financijskih sredstava i neovisnosti knjižnice:

„Ravnatelj je upoznat s time jer zna da je to jako bitno, međutim kažem vam toliko je financijska situacija u svim školama loša da se gleda onda bolje nabaviti još koja lektira koja nedostaje jer za te folije, ja za to pokušavam sakupiti novac naplaćujući zakasnine...“ (I1)

„Mi ovisimo opet o fakultetu. Nekako nema baš razumijevanja za poslove knjižnice, recimo za potrebe uveza u knjigovežnici, od strane drugih službi, od strane vrha.“ (I2)

Također, problem se javlja i jer ne postoji nit vodilja koja dolazi od vrha ustanove:

„Pa možda još uvijek ne dovoljno. Tu prije svega mislim na nedostatak nekog pisanog traga ili pisanih možda smjernica: trebate točno tako i tako. Iako svi znamo i puno nas to provodi u sklopu posla znači kroz redovan rad provodimo i zaštitu, ali možda je potrebno naglasiti još jednom to i to je potrebno tu, da postoji nekakav pisani trag, da se može reći zašto nismo ako se uoči nekakav nedostatak ili poslije neke nadopune da se kaže zašto nismo tako ili ovo možemo bolje.“ (I3)

Nedostatak razumijevanja za zaštitu od strane vrha ustanove jedan je od problema s kojima se knjižnice susreću, a koji se usko veže uz problem nedostatka financijskih sredstava. Međutim, ističući važnost zaštite i potkrepljivanjem dobrim rezultatima provedbe, moguće je naići na razumijevanje i iznalaženje dodatnih financijskih sredstava za njeno kontinuirano provođenje. No, ispitanici ne pronalaze načine kako da se stvarno stanje poboljša, nego su prihvatili činjenicu da se za to nema financijskih sredstava.

Zaštita i ostale knjižnične službe

Zaštita se s ostalim knjižničnim službama isprepliće na zadovoljavajućoj razini, ističu ispitanici. Krenuvši od same nabave, obrade, posudbe građe, međuknjižnične posudbe i drugih službi. Kao što je spomenuto, osoblje je educirano što se tiče zaštite te ju tako i provodi kroz svakodnevni rad i tu se postiže kontinuitet provedbe. Ispitanici naglašavaju da se zaštita naročito isprepliće s obradom i posudbom. Ukoliko prilikom same obrade knjiga zaštita zakaže, uzaludan je sav daljnji posao. Također, velika je odgovornost djelatnika koji rade na posudbi jer su u direktnom kontaktu s korisnicima i na taj način mogu uvijek kontrolirati kakva se građa daje i prima. Ističu da svaki puta kada se građa vraća, djelatnici je pregledaju kako bi uočili eventualne promjene i odmah reagirali.

Posebno se obraća pozornost pri međuknjižničnoj posudbi. Iako se pretpostavlja da neće doći do nekih problema jer se surađuje s kolegama, ipak pri povratku građu pregledavaju i na taj način provode zaštitu.

Također, prilikom raznih izložbi, zaštita se provodi i prije same izložbe i za vrijeme iste. Posebno se pazi koja će se građa izložiti, gdje i pod kojim uvjetima te na koji način će biti i fizički zaštićena za vrijeme izložbe.

Nešto slabije je zaštita povezana s edukacijom korisnika:

„Upoznaje ih se kontinuirano kroz posudbu. Nemamo nikakve posebne radionice...” (I2)

„Nažalost, ne. Možda bi na tome trebalo poraditi da se korisnici upoznaju što bi trebali, kako bi trebali i tako. Mislim svjesni su o zaštiti građe i što kako ide. Naravno svjesni su i propusta u tome, pa i za iskoristiti – gdje ima, gdje nema, svega toga mislim budu jako svjesni. Ali što se tiče samoga rukovanja knjigom, tu bi se onda moglo još poraditi.“ (I3)

U školskoj i visokoškolskoj knjižnici taj bi se problem mogao na vrlo jednostavan način riješiti, no veći problem se javlja u Gradskoj i sveučilišnoj knjižnici gdje su potpuno različiti tipovi korisnika:

„Može to biti, da se na neki zanimljiv način napravi radionica, ali tu bi, ja mislim, bio jako uzak krug ljudi. Potrebno je, pošto smo mi i narodna i sveučilišna, s dvije djelatnosti knjižnica, a to su i dva potpuno različita tipa korisnika pa možda bi studenti bili više zainteresirani, oni bi to čuli i do njih bi to došlo, ali do nekih bakica teško.“ (I3)

Ukoliko bi se pronašao način kako da se korisnike uspješno educira, ne samo osvijesti, o zaštiti knjižnične građe, moglo bi se reći da su sve knjižnične aktivnosti uspješno implementirale svoje djelovanje s djelovanjem službe zaštite.

Marketing u knjižnici

Marketinške aktivnosti u knjižnicama nisu zastupljene, iako ispitanici smatraju da bi svakako mogle odigrati važnu ulogu, naročito pri educiranju korisnika. No, nekog posebnog interesa za to nema.

Jedan od oblika marketinških aktivnosti, primjere dobre prakse, na zanimljiv je način napomenuo jedan ispitanik:

„E sad, i na Facebooku isto tako postoji grupa knjižničari, što je meni fantastična stvar, gdje su konkretni problemi iz struke, tko ima problem u vezi zaštite građe, zna li netko gdje je najjeftinija, najbolja knjiga... Tako da smo mi non-stop u dosluhu i to iz cijele Hrvatske, znači uvijek vam netko može pomoći, tako da je to isto neka vrsta razmjene informacija. Vidite u biti da i druge kolege imaju iste probleme kao i vi i recimo uvijek ima netko jako dobar izbor za rješenje nekog problema.“ (I1)

Većim uključivanjem različitih marketinških aktivnosti, svi do sada spomenuti problemi i nedostaci pri provedbi zaštite mogli bi u velikoj mjeri biti riješeni. Bilo da je riječ pri iznalaženju dodatnih financijskih sredstava što za sada predstavlja najveći problem svim ispitanicima, bilo da se o zaštiti osvijesti, kako vrh ustanove, tako i šira javnost.

5. Zaključak

Promatrajući rezultate istraživanja, jasno je da postoje jako dobre polazne točke kako bi zaštita zaživjela u svim svojim teorijskim nadanjima, no i jasni problemi kojih su svi sudionici provedbe zaštite svjesni te bi se i tu mogla pronaći učinkovita rješenja. Prema dobivenim rezultatima, razmotrit će se pretpostavke od kojih se pošlo:

- *Zaštita nije integrirana u cjelokupno poslovanje knjižnice*

Ovu pretpostavku možemo odbaciti. Zaštita je uključena u cjelokupno poslovanje ispitanih knjižnica, u kojoj mjeri ovisi o tipu knjižnice. Iako ima dosta prostora za manevriranje, rezultati mogu biti odlični ukoliko se tome ozbiljno i s ciljem pristupi.

- *Aktivnosti zaštite nisu povezane s ostalim segmentima poslovanja*

Ovu pretpostavku također možemo odbaciti. Istraživanjem je dokazano da se gotovo sve knjižnične aktivnosti isprepliću sa zaštitom, svaka u svojoj mjeri koliko je potrebno, također opet ovisno o vrsti knjižnice.

- *Zaštita se ne uzima u obzir prilikom donošenja odluka o nabavi građe, posudbi, međuknjižničnoj posudbi, izložbama i sl.*

Zaštita se možda ne uzima u obzir prilikom donošenja odluka o nabavi građe, posudbi, međuknjižničnoj posudbi, izložbama i sl., ali se uzima u obzir prilikom njihova provođenja. Kao što je spomenuto, aktivnosti se međusobno isprepliću i djeluju jedna na drugu kako bi cjelokupno poslovanje imalo pozitivan rezultat.

- *Važnost zaštite nije prepoznata unutar poslovanja ustanove*

Prihvatanjem ove pretpostavke, želi se ponovo istaknuti važnost osvještavanja šire javnosti na nužnost provedbe zaštite u svakodnevnom poslovanju. I u onim situacijama kada zaštita jest prepoznata kao važna, ali se stagnira najčešće zbog nedostatka financijskih sredstava, potrebno je ponovno pronaći način da se i taj problem uspješno riješi.

- *Nedostaje kontinuitet u provođenju zaštite*

S obzirom da se ova pretpostavka može djelomično prihvatiti, naglasak je na nedostatku financijskih sredstava i svakako angažmana osoblja kako bi se kontinuitet održao. Prema ispitanicima, zaštita se provodi kontinuirano i onoliko zadovoljavajuće koliko to okolnosti i mogućnosti dopuštaju.

- *Osoblje koje provodi zaštitu nije dovoljno educirano*

Može se reći da osoblje jest educirano za onaj dio zaštite koji oni obavljaju svakodnevno uz svoje ostale obaveze. Riječ je u ovom slučaju uglavnom o preventivnoj zaštiti. Promatrajući

zaštitu u cijelom njenom korpusu, ispitanici se slažu da bi bilo potrebno još edukacije za cjelokupno osoblje.

- *Problemi provedbe proizlaze iz nedovoljno financijskih sredstava i manjka prostora*

Ova pretpostavka se u potpunosti prihvaća. Najveći problemi u provedbi zaštite proizlaze upravo iz nedostatka financijskih sredstava i prostora na što upozoravaju svi ispitanici i smatraju da se, ukoliko se ti uvjeti poboljšaju, zaštita može provoditi na daleko većem nivou.

Zaključujući prema ovim pretpostavkama, može se slobodno reći da je provođenje zaštite i uključenost u cjelokupno poslovanje ustanove na zadovoljavajućoj razini. Postoje elementi na kojima se treba više ili manje raditi, ali postojanje svijesti o tim problemima olakšava donošenje odluka da se i to riješi. Međutim, treba napomenuti da iako se u ispitanim knjižnicama smatra da je zaštita dobro povezana sa svim segmentima poslovanja ustanove, sustavno planirana i promišljena povezanost pojedinih dijelova poslovanja određene knjižnice još uvijek je izazov koji predstoji velikom broju knjižnica.

6. Literatura

1. Benchmarks in Collection Care for Museums, Archives and Libraries : a Self-assessment Checklist.URL:
http://www.mla.gov.uk/~media/Files/pdf/2002/2002_Benchmarks_in_Collections_Care_Resource (2011-06-20)
2. Cornell University Department of Preservation & Conservation Home Page. URL:
<http://www.library.cornell.edu/preservation/> (2011-05-20)
3. Dadić, Vera. Utjecaj mikroklimе na pohranu građe : opće upute za pravilnu pohranu // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 39, 3-4 (1996). Str. 297-302.
4. Dadić, Vera; Sarić, Eleonora. Osnove zaštite knjižnične građe. Zagreb: Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1978.
5. Disaster management for libraries and archives / edited by Graham Matthews and John Feather. Aldershot : Ashgate, 2006.
6. Hasenay, Damir; Krtalić, Maja. Terminološki i metodološki aspekti u proučavanju zaštite stare knjižnične građe. // Libellarium 1, 2(2008). Str. 203-220.
7. Holcer, Dunja. Protupožarna zaštita u hrvatskim narodnim knjižnicama: istraživanje stanja u hrvatskim županijskim matičnim knjižnicama i i knjižnicama Sisačko-moslavačke županije. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 52, 1/4 (2009). Str. 220-236.
8. Hrvatsko knjižničarsko društvo :: Poslanje. URL:
http://www.hkdrustvo.hr/hr/o_nama/poslanje/ (2011-10-09)
9. Hrvatsko knjižničarsko društvo: Stručna tijela – Komisija za zaštitu knjižnične građe. URL: http://www.hkdrustvo.hr/hr/strucna_tijela/26/ (2011-10-09)
10. IFLA-ina načela za skrb i rukovanje knjižničnom građom / sastavio i uredio Edward P. Adcock u suradnji s Marie-Theresom Varlamoff i Virginiom Kremp. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2003.
11. International Preservation News: a Newsletter of the IFLA Core Activity on Preservation and Conservation. URL: <http://archive.ifla.org/VI/4/news/ipnn27.pdf> (2011-05-20)
12. Katalenac, Dragutin. Mogućnost primjene benchmarkinga u upravljanju knjižnicama. // Knjižničarstvo: glasnik Društva knjižničara Slavonije i Baranje 4 (2000 [i.e.2002]) 1/2. Str. 29-45.
13. Krtalić, Maja. Modeli upravljanja zaštitom pisane baštine u knjižnicama : doktorski rad. Zadar: Maja Krtalić, 2010.

14. Krtalić, Maja; Hasenay, Damir. Zaštita pisane baštine u knjižnicama – analiza stanja i moguće perspektive upravljanja zaštitom hrvatske pisane baštine. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 54,1/2 (2011). Str.37-66.
15. Krtalić, Maja; Hasenay, Damir; Aparac-Jelušić, Tatjana. Upravljanje zaštitom pisane baštine u knjižnicama – teorijske pretpostavke. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 54, 1/2(2011). Str. 1-36.
16. Library Preservation at Harvard: Collections Care. URL: <http://preserve.harvard.edu/care/index.html> (2011-05-20)
17. Line, Maurice B. The universal library report. // Library Management 17, 1(1996). Str. 33-36.
18. Mušnjak Tatjana. Uloga zgrade u preventivnoj zaštiti pisane baštine // Arhivski vjesnik 44, 2001. Str. 183-192.
19. Pavičić, Jurica. Marketing i menadžment u kulturi i umjetnosti. Zagreb: Masmedia, 2006.
20. Pravilnik o unutarnjem ustroju Knjižnice. URL: http://www.nsk.hr/wp-content/uploads/2012/01/Pravilnik_o_unutarnjem_ustroju_Knjiznice.pdf (2011-05-20)
21. Pravilnik o zaštiti knjižnične građe. URL: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/288524.html> (2011-05-20)
22. Preservation : issues and planning / edited by Paul N. Banks, Roberta Pilette. Chicago ; London : American Library Association, 2000.
23. Preservation planning program : an assisted self-study manual / revised by Jan Merrill-Oldham and Jutta Reed-Scott; comp. by Pamela W. Darling and Wesley Boomgaarden. Washington, DC : Association of Research Libraries, 1993.
24. Radosavljević, Vera. Zaštita i čuvanje bibliotečne i arhivske građe. Beograd: Narodna biblioteka Srbije, 1986.
25. Sečić, Dora. Upravljanje u hrvatskim knjižnicama : prilog raspravi o nekim suvremenim problemima. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 45 (2002 [i.e.2003]) 3/4. Str. 39-50.
26. Strategija zaštite, očuvanja i održivog gospodarskog korištenja kulturne baštine Republike Hrvatske za razdoblje 2011.-2015. URL: http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/bastina/STRATEGIJA_BASTINE_VRH.pdf (2012-08-28)
27. University of Delaware Library – Preservation Department. URL: <http://www2.lib.udel.edu/Preservation/index.htm> (2011-05-20)
28. WU Libraries Preservation Unit. URL: <http://library.wustl.edu/units/preservation/> (2011-05-20)

29. Zakon o knjižnicama. URL: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/267274.html>
(2011-05-20)
30. Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara. URL: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/271022.html> (2011-05-20)
31. Zakon o zaštiti od požara. URL: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/259052.html>
(2011-05-20)

7. Prilozi: transkripti intervjua

I1 - Knjižnica Isusovačke klasične gimnazije u Osijeku, 21.06.2012.

1. Koliko ste zadovoljni provođenjem aktivnosti zaštite u poslovanju vaše ustanove?

Odgovor: Prvo, mi imamo protuprovalnu i protupožarnu zaštitu. Znači, to je prvobitno, je li, da nitko ne može ulaziti u zgradu. Ukoliko dođe do požara tu smo već osigurani. Znači što se tiče nekih globalnih stvari. E sad što se tiče zaštite same knjige unutar knjižnice, dosad još nismo ništa dodatno zaštitili knjige zato što su uvijek financije problem. Znači postoje one folije koje ja planiram naručiti kad dođemo do nekih financija. Tako da za sada baš i nisam previše s tim zadovoljna. Ali opet kažem vam cijela škola je u takvoj situaciji i sad ću ja još tražiti za knjige da se kupuju, mislim... Ali budući da nije knjižnica jako stara, mi nemamo knjiga u tolikom broju koje se raspadaju. One su sve u jako dobrom stanju. I ove što su se, njih nekoliko, raspale, ja sam ih ove godine otpisala revizijom. Znači one su bile i dotrajale i zastarjele i tako da zaista više nisu bile ni za što jer kada sam otišla pitati može li se to popraviti ne isplati se to uopće plaćati, u tolikom su stupnju raspadanja bile. Znači nemam nagriženih od životinja, nemam od vlage, knjige su zaista u dosta dobrom stanju. E sad, jedno vrijeme se naravno išlo na jeftinije, pa se meki uvez kupovao, ali to smo bili svjesni pri kupovini da to neće dugo trajati. Ali evo zaista kud koji hrbat. Ostalo je zaista sve u dobrom stanju, tako da se ne provodi još neka aktivnost zato što nema velikih potreba, ali je u pripravnosti nabava tih folija čim budemo u malo boljoj financijskoj situaciji.

2. Je li svo osoblje upoznato s aktivnostima zaštite? Jesu li svi uključeni u njihovu realizaciju?

Odgovor: Što se tiče aktivnosti protiv požara, to smo svi morali izaći. Svo osoblje, svi zaposlenici su morali proći obuku kako se zaštititi od požara i svi znamo gdje su ti punktovi u školi. Tako da, između ostalog, i ja sam to prošla. Recimo, knjižnica je u potkrovlju i točno znamo u potkrovlju gdje je taj punkt. Imamo u knjižnici protupožarni aparat. Ako se nešto dogodi na zidu isto tako imamo onaj gumb i tako. Znači, svi su upoznati, a glavni za to je zapravo domar škole. Ako se nešto dogodi, ako nam slučajno curi krov, on je za to zadužen, on to onda popravi, zove majstore i tako. Evo baš kad je curio krov, baš je padalo u knjižnicu, sva sreća nije na knjige. Tako da smo svi upoznati, svi moraju u školi biti upoznati sa zaštitom.

Potpitanje: A što se tiče ovoga sa folijama?

Odgovor: To nitko drugi, to samo knjižničar. Upoznat bude eventualno ravnatelj i računovotkinja jer on mora odobriti novce, ona isplatiti. Što se tiče samog rukovanja to radi samo knjižničar ili eventualno ako su studenti na praksi pa pomognu. Ali to je zaista područje samo knjižničara.

3.

Koliko je pri samom vrhu

ustanove prepoznata važnost zaštite?

Odgovor: Ravnatelj je upoznat s time jer zna da je to jako bitno, međutim kažem vam toliko je financijska situacija u svim školama loša da se gleda onda bolje nabaviti još koja lektira koja nedostaje jer za te folije, ja za to pokušavam sakupiti novac naplaćujući zakasnine, znači to je kod nas legalno, sve provedeno, imamo dopuštenje i sad trenutno kroz te dužnike ja barem

pokušavam nešto novaca sakupiti da barem te prioritete pokrijem. Mislim, ravnatelj je upoznat i on zna da je to bitno, ali evo... Kažem vam, uvijek su financije zapreka.

Potpitanje: Što bi bilo potrebno učiniti da se sama zaštita bolje prepozna na razini cijele ustanove?

Odgovor: Znači, u školskim knjižnicama uvijek radi samo jedna osoba i ona je apsolutno za sve zadužena u knjižnici i onda ako želite nešto, morate obavijestiti ravnatelja. Ako ravnatelj prepozna da je to potrebno, onda on kaže računovođi. To je taj krug. Postoji naravno i knjižnični odbor, međutim ja njih u takve stvari ne uvlačim. Knjižnični odbor se sastaje za neke onako puno bitnije stvari: za revizije, za preseljenje knjižnice, za promjenu pravilnika i tako dalje, a ovo su vam čisto svakodnevne stvari koje se događaju. Zaštita je svakodnevna.

4. Suraduju li i na koji način ostale službe sa službom zaštite? Koliko se ostale aktivnosti isprepliću s aktivnostima zaštite?

Odgovor: Ovako... Recimo, sad je bila revizija, znači revizija se radi svake četiri godine. Međutim vi imate non-stop posudbu i kad god u posudbi uočite da vam se nešto oštećuje, vi odmah izlučite tu jedinicu građe i pokušate ili nekim vlastitim načinom zaštititi ili je staviti sa strane i ne stavljati je u posudbu dok god ne kupite nešto što je trajnije. Znači, non-stop kroz posudbu, a onda kad dođe revizija, onda ono što ste izlučili sa strane, ako tome zaista nema spasa, onda je otpišete. Znači to vam je isto svakodnevna procedura.

Potpitanje: Koliko sudjelujete u međuknjižničnoj posudbi ili radite neke izložbe, razne aktivnosti u knjižnici? Koliko se to isprepliće sa zaštitom?

Odgovor: Što se tiče izložbi, uz određene datume u godini su izložbe, ali moje vlastite knjižnične građe. Što se tiče međuknjižnične posudbe, postoji među školskim drugim knjižnicama, znači ukoliko su neka natjecanja pa je recimo jedna knjižnica organizirala natjecanje iz stranih jezika, onda mi posudimo rječnike ili tako. Znači, postoji međuknjižnična posudba i uvijek imate bojazan da se naravno to neće vratiti u normalnom stanju, ali evo budući da to posuđujete na ruke kolegij knjižničaru vjerujete da će se to i vratiti...

Komentar: Ali i onda se, po povratku, provodi zaštita u vidu pregledavanja...

Odgovor: Tako je, da, pregledava se. Znači, svaki dan kada djeca vraćaju knjige, ja uvijek prelistam knjigu i pogledam da nema otisaka šalice kave i tako dalje. Ima dosta, recimo, oštećenih lektira jer su oni sebi podvlačili citate koje moraju. Nema to toliko puno, recimo, kao u Gradskoj kad podignete. Ali kako sam ja to spriječila... Ja sam vidjela da oni trebaju znati citate, pa sam ja njima rekla: sad već kad posuđujete knjigu, onda posudite onu gdje su već podcrtani citati, tako da i njima to olakšava posao. I ja pregledam, preletim knjigu i vidim zaista ako je već nešto dodatno još, onda ih upozorim ili im naplatim neku dodatnu kaznu ili tako nešto, ali to uglavnom, mislim, ne bude slučaja jer su to doista dobri učenici.

Komentar: Postoji dakle kontinuirano educiranje korisnika...

Odgovor: Da, da, ja njih upozorim i ima u knjižnici na dva mjesta ono kao kako se ponašati s knjigama, što knjige vole, što knjige ne vole, nemoj me ostavljati i takva neka zgodna pjesmica. Oni se uvijek smiju kad to čitaju. Ali kažem im, recimo, kada ne mogu naći knjigu, to je problem kada dođe kraj školske godine, onda oni kao nije knjiga kod mene, ja sam to vratio. Da si vratio ne bi tamo bilo prazno u knjižnici i onda ja njima kažem da odu kući i da dobro pospreme

sobu i da će sigurno naći negdje iza kreveta, ispod kreveta, iza stola i tako i zaista je našu. Onda ja kažem probajte je stavljati na vidno mjesto, stavljajte je na policu i tako dalje. Oni nju znaju nositi mjesecima u školskoj torbi, ali mi imamo jednu dobru stvar, mi imamo velike ormare u razredu, onda oni znaju ostavljati u ormarima u školi. Tako da sad nisam zaista još dobila neku knjigu koja je bila ono... Jesam jednom, to vam je bila ona Sumrak saga. Ali to vam je bio tako neki loš, jeftin uvez da se samo cijeli hrbat odvojio tako da je djevojka rekla: ja ću sebi tu knjigu ostaviti, ja ću vama kupiti novu, tako da je to eto tako riješeno. Imamo edukacije barem jednom godišnje o zaštiti. Ove smo godine baš imali odličan seminar o zaštiti knjiga. Naravno to su sve stvari koje se moraju kupiti. To su sve, recimo, posebne trake za hrbat, posebne folije za obložiti cijelu knjigu, posebne trakice znači ako vam je unutar knjige potrzan koji list pa se naljepi to. I odlično, zaista su odlične stvari i uopće nisu skupe. I napravili su baš jako dobru edukaciju. Donijeli su to sve i svatko je morao ponijeti svoje dvije oštećene knjige iz knjižnice. Tako da smo se mi odmah na licu mjesta uvjerali koliko je to dobro. Ja vjerujem da je čovjek imao jako veliku narudžbu jer stvarno, kažem, nije vam kao selotejp da ostaje žuto jer selotejp je najveći neprijatelj. Zaista se uopće ne vidi da ste vi nešto lijepili i popravljali. Tako da, mi smo svi upoznati s tim, imamo konstantno edukacije, ali eto, kažem vam, isto je i u školi neka hijerarhija napravljena.

Potpitanje: Sad ste evo spomenuli jedan oblik zaštite i spomenuli ste ranije nedostatak financijskih sredstava. Može li se, prema tome, svaka jedinica ako se vrati oštećena podvrgnuti potrebnim zahvatima?

Odgovor: Da, može. Znači s tim folijama se sve može, mi jedino nismo audiovizualnu građu, to još nismo imali edukaciju, ali zaista se sve može, sva vrsta oštećenja se mogu spasiti, osim ako se stvarno ne raspada 50% strana. Uglavnom, više ni nemate šivanih, sad su sve lijepljene stranice, pa eventualno na neko šivanje odnijeti. Ali kažem, toliko je cijena knjige u međuvremenu opala da se ni ne isplati neke jedinice spašavati jer bi spašavanje bilo skuplje nego nabava novih.

5. Smatrate li da bi se većim prožimanjem knjižničnih aktivnosti zaštita provodila učinkovitije? Evo, vi ste recimo zadovoljni provedbom, ali mislite li da bi se resursi mogli učinkovitije iskoristiti?

Odgovor: Pa jesam. Obično u školi morate ići na seminare, u razrede, morate kao školski knjižničar njih upoznati s radom knjižnice, s poslovanjem i tako dalje, imati nekoliko radionica i onda napravite i radionicu o zaštiti knjige. Kako da vam kažem, to vam je uvijek problem u radu s ljudima, vi možete uvijek dati sve od sebe, ali ako netko ne pazi na svoje stvari, vi njega možete dodatno kazniti, a kazna je ta da kupi istu takvu knjigu. To vam je tako u radu s djecom. Neki dobro čuvaju, neki jednostavno ne znaju čuvati knjige, ne možete tu previše, možete se truditi, napraviti radionicu, upozoravati ih, a u konačnici je to na njima.

6. Smatrate li da bi određene marketinške aktivnosti mogle doprinjeti boljem uključivanju zaštite u cjelokupno poslovanje ustanove?

Odgovor: Pa to vam se u školskim knjižnicama slabo baš provodi. Kažem vam, mi smo svi toga svjesni, samo su to na kraju uvijek neke financije. Tako da mi recimo imamo i dosta knjiga koje dobijemo na poklon koje su u jako dobrom stanju. A dobijemo i nešto što je onako već, onda ja njih ni ne uvodim kad vidim da su već u raspadnutom stanju. Iako su poklon ja ih ne uvodim. E sad neki baš marketing što se tiče zaštite same unutar ustanove naše baš nema. Ali kažem napravite jednu radionicu, upozoravate ih... A sad baš marketing na van mislite, izvan ustanove?

Potpitanje: Ne, unutar ustanove. Na primjer, evo primjeri dobre prakse su najbolji primjer znači da vidite kako neka knjižnica provodi pa da to primjenite u svom poslovanju.

Odgovor: Pa kažem mi kolege se međusobno non-stop čujemo, baš imamo kontakte, imamo te informativne srijede gdje uvijek izmjenjujemo informacije ukoliko imate neki problem i uvijek dođe i zaštita građe naravno. E sad, i na Facebooku isto tako postoji grupa knjižničari, što je meni fantastična stvar, gdje su konkretni problemi iz struke, tko ima problem u vezi zaštite građe, zna li netko gdje je najjeftinija, najbolja knjiga... Tako da smo mi non-stop u dosluhu i to iz cijele Hrvatske, znači uvijek vam netko može pomoći, tako da je to isto neka vrsta razmjene informacija. Vidite u biti da i druge kolege imaju iste probleme kao i vi i recimo uvijek ima netko jako dobar izbor za rješenje nekog problema.

I2 - Knjižnica Filozofskog fakulteta u Osijeku, 26.06.2012.

1. Koliko ste zadovoljni provođenjem aktivnosti zaštite u poslovanju vaše ustanove?

Odgovor: Ustvari radimo na poboljšanju provođenja zaštite. Sad smo nedavno nabavili higrometre za mjerenje temperature i vlage. Trebamo nabaviti još omotnice za građu koja se najviše koristi pa ćemo je stavljati u plastične omotnice. Moramo još vidjeti hoće li to biti samoljepljive ili one koje se samo stave. I ovo klasično što smo i do sada radili: zaštita građe na policama sa držačima, odnošenje građe koja je oštećena na uvez i tako. Zadovoljni jesmo, ali ima prostora za poboljšanje.

2. Je li svo osoblje upoznato s aktivnostima zaštite? Jesu li svi uključeni u njihovu realizaciju?

Odgovor: Da, da. Svatko za neko svoje područje. Svi odvajaju knjige recimo za uvez i tako. Uglavnom, svi su uključeni. Imamo dolje na fakultetu tiskaru i knjigovežnicu i onda tamo nosimo na uvez.

3. Koliko je pri samom vrhu ustanove prepoznata važnost zaštite?

Odgovor: Mi ovisimo opet o fakultetu. Nekako nema baš razumijevanja za poslove knjižnice, recimo za potrebe uveza u knjigovežnici, od strane drugih službi, od strane vrha.

Potpitanje: Na koji način bi se to moglo poboljšati?

Odgovor: Ne znam, stvarno, jer teško je zbog financijske situacije. Mi bi trebali imati i uređaj za automatsko reguliranje temperature i vlage u knjižnici, a takav iznosi 250 000 kuna, tako da...

Potpitanje: A za ostale poslove? Recimo što se tiče popravka oštećene građe, osiguravaju se financije za to?

Odgovor: Da, samo što uvijek nešto drugo ima prvenstvo. Recimo nabava novih knjiga. Tako da mi u stvari čekamo na red pa da kolege onda to mogu slobodno uvezati. Mi odvajamo što je potrebno uvezati pa s vremena na vrijeme odnesemo.

4. Suraduju li i na koji način ostale službe sa službom zaštite? Koliko se same aktivnosti isprepliću?

Odgovor: One osobe koje rade na posudbi u svakom slučaju mogu vidjeti, uočiti ako nedostaju neke stranice pa da se kopiraju ili ako je neka knjiga oštećena da se odnese na uvez. Tako da se tu jako isprepliću, baš posebno posudba odnosno razduživanje. Tako da se zaštita provodi kroz cijelo poslovanje i aktivnosti se dobro isprepliću.

Potpitanje: Koliko se korisnike educira o provođenju zaštite?

Odgovor: Upoznaje ih se kontinuirano kroz posudbu. Nemamo nikakve posebne radionice, iako su sad dvije kolegice bile na jednom seminaru o zaštiti građe pa planiramo i organizirati radionicu na jesen. Isto tako i o korištenju građe u čitaonici i izvan nje se educira usmeno kroz rad, iako se zna dogoditi da iskinu stranice. Nažalost, nemamo videonadzor. To smo tražili, ali je

skupo. Bilo je dosta slučajeva da su nam stranice iz dosta knjiga iskinuli pa onda, ako imamo duplikat u našem fondu, kopiramo i odnesemo da nam to uvežu ili naručimo iz neke druge knjižnice te stranice kako bi to kompletirali.

Potpitanje: Što se tiče međuknjižnične posudbe, raznih izložbi?

Odgovor: Posebno pazimo na knjige koje posuđujemo međuknjižničnom posudbom, one bi se u biti trebale koristiti samo u čitaonici, dajemo ih na kopiranje studentima. Staru građu ne dajemo na kopiranje. Nemamo neke velike izložbe, to su uvijek prigodne izložbe gdje izložimo par knjiga, tako da...

5. Smatrate li da bi se većim prožimanjem knjižničnih aktivnosti zaštita provodila učinkovitije? Bi li se resursi učinkovitije iskoristili?

Odgovor: Pa bi, da...

Potpitanje: Bi li se tako osiguralo više financijskih sredstava za zaštitu?

Odgovor: Mi ustvari nemamo neka namjenska sredstva koja dobivamo za zaštitu, mi samo dobivamo za nabavu knjiga i ovo što fakultet plaća knjigovežnici troškove papira i uveza, ali baš da dobivamo sredstva za zaštitu – ne dobivamo. Mi kao knjižnica nemamo nekakav proračun, mi samo imamo određenu razinu do koje smijemo trošiti, recimo, za nabavu knjiga i to je to, a za sve ostalo moramo upućivati zahtjeve jer postoje neka druga prvenstva.

6. Smatrate li da bi određene marketinške aktivnosti mogle doprinjeti boljem uključivanju zaštite u cjelokupno poslovanje ustanove?

Odgovor: Pa bi, da. Da se i malo više korisnike educira u vezi toga i same knjižničare.

I3 - Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek, 24.07.2012.

1. Koliko ste zadovoljni provođenjem aktivnosti zaštite u poslovanju vaše ustanove?

Odgovor: Pa provodimo aktivnosti zaštite u sklopu naših financijskih mogućnosti. Nažalost, većinom je to preventivna zaštita. Što se tiče zaštite knjiga je preventivna: umatanje u zaštitne folije, onda folije protiv sunčeve svjetlosti na prozorima pa protiv krađa onda imamo kodove u knjigama i vrata... Koliko smo zadovoljni? Moglo bi biti i bolje. Da je više financijskih sredstava, da je veći prostor, da prostor dopušta nekakve preinake, bilo bi bolje. Ovako koliko se uklopimo u cjelokupno poslovanje, toliko smo zadovoljni. Iako većinom mislim da se provodi samo svrhe radi, nema veći cilj, nema pisani trag i nema nekog jačeg uporišta.

Potpitanje: Da je više financijskih sredstava, bilo bi bolje. Koliko ste zadovoljni konkretno s trenutnim stanjem?

Odgovor: Mislim da to održavamo na maksimumu jer znači imamo neke posebne vrste građe: zavičajna zbirka, obvezni primjerak imaju prioritet nad zaštitom. To se stvarno održava i tu se drži svih pravila. I što se tiče rukovanja svi djelatnici su educirani za neke te posebne zbirke koje su najviši stupanj zaštite. Tu nema pravila. Onda, ne znam, što se tiče korisnika i te neke građe koja mnogo cirkulira, ta građa se tako i zaštititi, preventivno. Tu je da služi svojoj svrsi, kad odsluži ide na otpis. Mislim da što se tiče djelatnika, rukovanja s građom, to je stvarno na jednoj visokoj razini.

2. Sad ste rekli da su djelatnici uključeni. Jesu li apsolutno svi uključeni? Na koji način?

Odgovor: Pa kako poslujemo s knjigom, krenemo od službe nabave i obrade. Tamo jesmo educirani jer ako se tu krivo s knjigom od početka postupka može sve otići u krivom smjeru. Posebno su educirani, također i posebno moraju rukovati i voditi računa i kakve knjige izdaju i kakve primaju djelatnici s posudbe. I naravno za krađu, uništenu građu, jer oni najviše imaju posla s knjigom koja je za van. Također, djelatnici studijske čitaonice, oni su zaduženi za obvezni primjerak, za zavičajne zbirke, za svu građu iz čitaonice, znači oni su zaduženi za sve te posebne zbirke i također su educirani što, kako treba postupati, koje su knjige najvažnije.

Komentar: Znači, svo osoblje, svatko za svoj dio posla.

Odgovor: Tako je, da. I zaboravila sam reći, tu nekakvu službu zaštite, za tu nekakvu svrhu bi bila naša knjigovežnica. Poslije obrade knjige, knjiga prije nego što dođe korisnicima ili u čitaonicu, ide u knjigovežnicu, tamo dobiva te preventivne folije, zaštitu, sve. Ili raspadnute knjige idu također u našu knjigovežnicu. Znači sve ide preko njih što se tiče direktne zaštite knjiga.

Komentar: Oni su znači glavni što se toga tiče.

Odgovor: Da. U popravcima. To je znači što mi kažemo važno je da korisnici ne lijepe sa selotejpom jer se time uništava knjiga. Mi imamo posebna ljepila, posebnu opremu svu potrebnu za popravak knjige da bi knjiga mogla ponovo biti u dosta dobrom stanju.

3. Koliko je pri samom vrhu ustanove prepoznata važnost zaštite?

Odgovor: Pa možda još uvijek ne dovoljno. Tu prije svega mislim na nedostatak nekog pisanog traga ili pisanih možda smjernica: trebate točno tako i tako. Iako svi znamo i puno nas to provodi u sklopu posla znači kroz redovan rad provodimo i zaštitu, ali možda je potrebno naglasiti još jednom to i to je potrebno tu, da postoji nekakav pisani trag, da se može reći zašto nismo ako se uoči nekakav nedostatak ili poslije neke nadopune da se kaže zašto nismo tako ili ovo možemo bolje. No što se tiče i redovnog poslovanja svi to imamo u sebi tako da možda da ima taj pisani trag bi bilo još nešto više, ali i što se tiče financijskih sredstava, mi dobivamo financijska sredstva za tu preventivnu zaštitu i uopće za neke knjige od Ministarstva kulture. Ta se sredstva naravno troše, a trošimo i iz vlastitih sredstava jer to ne bude dovoljno što vidimo da je potrebno popraviti i uložiti dodatna sredstva naša vlastita.

Potpitanje: Na koji način bi se to moglo poboljšati? Ili bi recimo taj pisani trag bio dovoljan?

Odgovor: Pa nije naravno dovoljan ni pisani trag ako se on ne provodi u praksi, ali... Mogu govoriti sa teorijske strane možda što bi bilo potrebno i tako možemo svašta tu reći, no nešto konkretno se može učiniti u jednome trenutku, no skroz kažem dok to ne uđe u svakodnevnu praksu svih djelatnika, mislim da to nije dovoljno. A opet nemamo dovoljno djelatnika da bismo mi mogli jednoga educirati da stalno pazi... Možemo zadužiti nekog, kao što smo i sada zaduženi svako pa za više različitih područja, ali da bi jedan tu bio najstručniji, možda za sada u ovakvoj raspodjeli posla nema još uvijek mjesta. I nije odlučeno ni tko će to biti, ni tko ima najviše informacija o tome, ni ništa. Stalno je tu, ali nije tu.

Komentar: I provodi se...

Odgovor: Da, da. Pa kažem provodi se svaki dan. Ne obraćamo pažnju više na to zato što se podrazumijeva da kad slažemo knjige u kašetu, da ih moramo složiti tako jer će se uništiti, da kad ih stavljamo s police na policu...

4. Znači sve službe surađuju sa zaštitom?

Odgovor: Pa svi moramo raditi zato što da jedan poklekne, odmah veže drugi niz problema. Znači, apsolutno svi surađuju, od nabave, obrade, knjigovežnice, posudbe, čitaonice... Svi su uključeni.

Potpitanje: Kako se odražava na cjelokupno poslovanje? Pretpostavljam da je ovako daleko lakše provoditi zaštitu, nego recimo da obrada ne odradi svoj dio posla pa se kasnije nadoknađuju eventualne štete...

Odgovor: Naravno. Mislim da ni ne nastaje zapravo puno šteta, nađe se šteta sa zaostalim stanjem, ne znam, iz nesređenih spremišta ili posljedice rata i tako nekih prije uvjeta, no trenutno stanje i s novom cirkulacijom građe mislim da se stvarno odražava dobro.

Potpitanje: Postoji li kontinuirano educiranje korisnika vezano za zaštitu?

Odgovor: Nažalost, ne. Možda bi na tome trebalo poraditi da se korisnici upoznaju što bi trebali, kako bi trebali i tako. Mislim svjesni su o zaštiti građe i što kako ide. Naravno svjesni su i propusta u tome, pa i za iskoristiti – gdje ima, gdje nema, svega toga mislim budu jako svjesni. Ali što se tiče samoga rukovanja knjigom, tu bi se onda moglo još poraditi.

Potpitanje: Možda neku radionicu napraviti?

Odgovor: Pa ne vjerujem da bi oni došli i sad slušali baš o zaštiti knjiga. Briga njih, oni su tu da uzmu knjigu, pročitaju i vrate. Možda, samo što to zahtjeva puno više vremena knjižničara i nas ovdje svih zajedno, pri prvom susretu s korisnikom da mu kažemo: pripazi, vidiš to je ovako, onako. Usput možda onako dvije, tri rečenice pa ako mu svaki puta kažemo dvije, tri rečenice, možda nešto upamti. Ne vjerujem da bi došli masovno na neko predavanje ili tako. Može to biti, da se na neki zanimljiv način napravi radionica, ali tu bi, ja mislim, bio jako uzak krug ljudi. Potrebno je, pošto smo mi i narodna i sveučilišna, s dvije djelatnosti knjižnica, a to su i dva potpuno različita tipa korisnika pa možda bi studenti bili više zainteresirani, oni bi to čuli i do njih bi to došlo, ali do nekih bakica teško.

Komentar: To je recimo lakše u visokoškolskim knjižnicama gdje studenti već imaju taj osjećaj...

Odgovor: Pa da i kažem, potpuno je različit tip korisnika. Ovdje stvarno onda možemo reći ima svih vrsta i sada mi naše poslovanje pa tako i zaštitu, moramo prilagoditi svakome od njih. I svakome od njih prići i educirati ih. Nažalost, moramo ih i o drugim stvarima educirati.

Potpitanje: Postoji li oznake u čitaonici? Tu se i s posebnom građom koristi...

Odgovor: Tako je, da. I ta se građa posebno mora štiti, tu posebno se pazi, iako ima svakakvih korisnika, imaju i natpisi: ne smijete jesti u prostoru čitaonice, ne smijete piti, sve znači što bi moglo uništiti građu. No, bude i neugodnih susreta pa se oglašuju i svašta rade.

Potpitanje: Kako se zaštita provodi s obzirom na međuknjižničnu posudbu i različite izložbe?

Odgovor: Za međuknjižničnu, iskreno da kažem, ne znam. Za izložbe, dobro, one su uvijek pod ključem, pošto nemamo ni primjereni izložbeni hol. Jesu zaštićeni u neku vrstu, sada da ide još posebno zato što ide na izložbu, ne ide. Ono što se više koristi tako ima neke kopije, a za izložbe, također, gleda se uvijek... Naravno da se pazi koja će se građa izložiti. Počevši samo kada kažemo od obrade pa gdje će se lupiti žig i tu se mora paziti na zaštitu jer ako je to krivo pa tu prelijepimo pa tu deset puta... To je to, krivo educiran knjižničar pa će otići sve krivim putem. Pa tako onda na i izložbi, onda moramo pripaziti opet da je taj izložbeni primjerak koliko toliko očuvan, ali da ga ne uništava ništa jer imamo posebne regale. Nije ništa izloženo tamo svjetlosti, tako da nema direktnoga svjetla... Puno pravimo plakata recimo od građe i svega, izrađuju se, skeniraju se neke slike, razglednice, tekstovi se posebno onda pišu pa se rade plakati pa je to za kombinaciju usko uz izložbenu građu. Baš i tu svrhu da nema toliko puno građe i da se ona ne uništava.

5. Smatrate li da bi se još većim prožimanjem knjižničnih aktivnosti zaštita provodila učinkovitije ili je ovo neka zadovoljavajuća razina?

Odgovor: Pa ja mislim da uvijek može biti bolje. Ukoliko bismo skrenuli još jednom iz početka svijest, što to činimo, a što još sve možemo učiniti, sigurno da bi još moglo biti bolje. Ovo je vrlo zadovoljavajuće, s obzirom na prostor i financije, ali kažem možda da se još jednom skrene svijest uopće na taj problem koji zaista može postati u nekim uvjetima problem, moglo bi biti bolje.

Potpitanje: Bi li se onda i resursi učinkovitije iskoristili?

Odgovor: Resursi... Toliko, kažem i koliko dobijemo, nije dovoljno. Moramo još naših sredstava. Općenito s resursima, mora se jako mudro biti s njima. Kad dobiješ malo, a svuda treba, onda

moraš odmjeriti malo ovdje, malo ondje. Ali dobro, to je tako kako je i u svemu pa onda i u kulturi, a i u knjižnicama.

6. Smatrate li da bi određene marketinške aktivnosti mogle doprinjeti boljem uključivanju zaštite u cjelokupno poslovanje ustanove?

Odgovor: Pa možda i da i ne samo to, nego i neke marketinške aktivnosti što smo već ranije spomenuli i onda skrenuti pozornost na korisnike i korisnike osvjestiti o postojanju tog problema i o njihovoj ulozi također u tome. I ako žele dobru knjižnicu i bolju knjižnicu, da i oni u tome na jedan način, moraju sudjelovati. I u zaštiti knjiga, kako bi ju i drugi koristili i imali. Tako da bi sigurno neke marketinške aktivnosti i uopće promocija u knjižnici i izvan knjižnice dobila neke pozitivne rezultate.